

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Proměna přístupu KSČM k evropské integraci

Bakalářská práce

Autor: Eliška Kašperanová

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph. D

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor:	Eliška Kašperanová
Studium:	F18BP0086
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Proměna přístupu KSČM k evropské integraci
Název bakalářské práce AJ:	Transformation the KSČM's attitude to European integration

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Výzkumná otázka:

Jakým způsobem se proměnily názory hlavních stranických představitelů a celkové smýšlení Komunistické strany Čech a Moravy v otázce evropské integrace od roku 1998, kdy EU zahájila přístupová jednání až po poslední volby do Evropského parlamentu v roce 2019.

Tato bakalářská práce si klade za cíl osvětlit vztah Komunistické strany Čech a Moravy k evropské integraci. Bude se jednat o tematickou analýzu, která spadá do kategorie kvalitativního výzkumu. Ta bude využita kvůli své teoretické volnosti, díky které může poskytnout užitečný vyhledávací prostředek k získání bohatého a detailního, ale zároveň komplexního výčtu dat o zkoumané problematice. Pomoci diachronní analýzy programů či manifestů Komunistické strany Čech a Moravy, výroků hlavních představitelů a stranických novin se pokusím zmapovat, jakým způsobem se proměnily jejich názory na téma evropské integrace. Dále bude popsáno i fungování KSČM v Evropském parlamentu od roku 2004, kdy se Česká republika stala členem Evropské unie až po současnost a v návaznosti na to bude rozebrána volební úspěšnost této strany od prvních voleb v roce 2004 až po poslední volby v roce 2019.

Vycházet budu z programů pro volby do Evropského parlamentu od roku 2004 až po poslední volby v roce 2019. Zaměřím se také na postoj strany k referendu o vstupu České republiky do EU. V návaznosti na to rozeberu úspěšnost této strany ve volbách do Evropského parlamentu. Dále analyzuji výroky hlavních představitelů KSČM a stranické Haló noviny a to vždy jeden měsíc před volbami do Evropského parlamentu.

Práce bude mít teoretické zakotvení v typologii rodnin politických stran od Klause von Beyma, která je založena nejen na jejich ideologicko-programových požadavcích, ale i genetickém hledisku a hledisku organizačním. Důležité pro tuto práci bude právě organizační hledisko, které spočívá v příslušnosti stran do nadnárodních seskupení na úrovni např. Evropského parlamentu. Dále bude využita typologie stranického euroskeptismu od Paula Taggarta a Szczerbiaka. Na základě této typologie budu schopná určit, jak se charakteristika KSČM měnila v čase, a do které kategorie tak spadala.

Beyme, von Klaus. 1985. *Political Parties in Western Democracies*. New York: St. Martin's Press

Fiala, Petr. Mares, Miroslav. Sokol, Petr. 2007. *Eurostrany: Politické strany na evropské úrovni*. Brno: Barrister & Principal

Halónoviny.cz. Dostupné na: <http://www.halonoviny.cz/> (30. 5. 2020)

Komunistická strana Čech a Moravy. *Evropské volby*. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/evropske-volby> (30. 5. 2020)

Komunistická strana Čech a Moravy. 2004. *Naděje pro Českou republiku*. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana/program> (30. 5. 2020)

Komunistická strana Čech a Moravy. 2016. *Stanovy KSČM*. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana> (30. 5. 2020)

Komunistická strana Čech a Moravy. 2019. *Volební program KSČM k volbách do EP v roce 2019*. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana/program> (30. 5. 2020)

Szczerbiak, Aleks. Paul, Taggart. 2008. *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press.

Volby.cz. 2004. *Evropský parlament*. Dostupné na: <https://volby.cz/pls/ep2004/ep?xjazyk=CZ> (30. 5. 2020)

Volby.cz. 2009. *Evropský parlament*. Dostupné na: <https://volby.cz/pls/ep2009/ep?xjazyk=CZ> (30. 5. 2020)

Volby.cz. 2014. *Evropský parlament*. Dostupné na: <https://volby.cz/pls/ep2014/ep?xjazyk=CZ> (30. 5. 2020)

Volby.cz. 2019. *Evropský parlament*. Dostupné na: <https://volby.cz/pls/ep2019/ep?xjazyk=CZ> (30. 5. 2020)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Chrudimi dne 25. 6. 2021

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Petře Vodové, PhD. za odborné rady a připomínky během celého času tvorby této práce.

Anotace

Kašperanová, Eliška. 2021. *Proměna přístupu KSČM k evropské integraci*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie, Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce bude analýza proměny přístupu Komunistické strany Čech a Moravy k evropské integraci. V teoretické části se práce bude věnovat vymezení pojmu euroskepticismu. Analytická část se bude věnovat analýze volebních programů do Evropského parlamentu od roku 2004 až do posledních voleb v roce 2019 a také volebních programů do Poslanecké sněmovny od roku 1998 až do roku 2017. Na základě dat získaných v empirické části se budu zabývat samotnou aplikací typologie euroskepticismu, kde se pokusím znázornit, jakým způsobem se tato strana profilovala.

Klíčová slova: euroskepticismus, Komunistická strana Čech a Moravy, evropská integrace, tematická analýza

Annotation

Kasperanova, Eliska. 2021. *Transformation the KSČM's attitude to European integration*. Hradec Kralove. University of Hradec Kralove. Philosophical faculty. Department of Political science, Bachelor thesis.

The aim of the bachelor thesis is an analyse of change in the attitude of the Communist Party of Bohemia and Moravia to European integration. In the theoretical part, the work is focus on the definition of the concept of Euroscepticism. The analytical part is focus on the analysis of election programs to the European Parliament from 2004 to the last elections in 2019 and also to the election programs to the Chamber of Deputies from 1998 to 2017. Subsequently, I apply the theory of Euroscepticism to the data and determine how the party has changed over time.

Keywords: Euroscepticism, Communist Party of Bohemia and Moravia, European integration, thematic analysis

Seznam zkratk

EU = Evropská unie

EMU = Evropská měnová unie

EP = Evropský parlament

HMU = Hospodářská a měnová unie

KSČM = Komunistická strana Čech a Moravy

OEEC = Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

PS = Poslanecká sněmovna

STEM = Středisko empirických výzkumů

Obsah

Úvod.....	1
Struktura práce.....	2
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Teorie euroskepticismu.....	3
1.1 Veřejný euroskepticismus.....	4
1.2 Stranický euroskepticismus.....	4
1.2.1 Typologie P. Taggarta a A. Szczerbiaka I.....	6
1.2.2 Typologie P. Kopeckého a C. Muddeho.....	7
1.2.3 Typologie N. Contiho a L. Verzhelliho.....	9
1.2.4 Typologie Ch. Flooda a S. Usherwooda.....	10
1.2.5 Typologie P. Kanioka.....	11
1.2.6 Typologie P. Taggarta a A. Szczerbiaka II.....	12
1.2.7 Typologie S. Riishøje.....	13
1.3 Shrnutí typologií.....	15
2 Levicová kritika EU.....	16
3 Euroskepticismus v ČR v kontextu střední Evropy.....	18
4 Komunistická strana Čech a Moravy.....	19
4.1 Vývoj KSČM.....	20
PRAKTICKÁ ČÁST	21
5 Metodologie.....	21
5.1 Tematická analýza.....	22
6 Konkrétní provedení tematické analýzy.....	23
6.1 Seznámení se s daty.....	23
6.2 Generování počátečních kódů.....	23
6.3 Hledání témat.....	26
6.4 Revize témat a kódů.....	27
6.5 Definování a pojmenování témat.....	31
6.5.1 Národní stát.....	31
6.5.2 Sociální politika.....	32
6.5.3 Měnová politika.....	32
6.5.4 Zahraniční a bezpečnostní politika.....	33
6.5.5 Demokratický deficit.....	33
6.5.6 Byrokratičnost.....	34
6.6 Výsledky.....	34
6.6.1 Národní stát.....	34
6.6.2 Sociální politika.....	36

6.6.3	Měnová politika	38
6.6.4	Zahraniční a bezpečnostní politika.....	40
6.6.5	Demokratický deficit.....	42
6.6.6	Byrokratičnost.....	44
	Závěr	46
	Seznam použitých zdrojů	48

Úvod

Evropská integrace je chápána jako „*proces vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy.*“ (Smlouva o Evropské unii 2012: 4). Vnímá se jako nová etapa, ve které jsou rozhodnutí přijímána co nejotevřeněji a co nejbližší občanům. Toto politické, zákonodárné i ekonomické sbližování začalo po druhé světové válce. Prvním krokem bylo v roce 1948 založení Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC). Pro členské státy to znamená, že přenášejí některé své kompetence na společné instituce. Mezi hlavní instituce tohoto procesu jsou řazeny Evropská unie a Rada.

Česká republika oficiálně požádala o členství v Evropské unii v roce 1996. Přístupová jednání začala v březnu 1998 a o pět let později v Aténách podepsal prezident Václav Klaus a ministerský předseda Vladimír Špidla Smlouvu o přistoupení, která vstoupila v platnost 1. května 2004, kdy se Česká republika stala plnoprávným členem Evropské unie. O vstupu ČR do EU rozhodli občané v referendu a pro bylo 77,3 % voličů. (Euroskop.cz).

Problematika euroskepticismu je v dnešní době velmi skloňovaným tématem a ani česká politická scéna se tomuto fenoménu nevyhnula. Negativní postoje jak občanů, tak politických stran vůči samotné evropské integraci, ale i Evropské unii jako instituci samotné vznikají hlavně kvůli vizi ztráty národní identity a oslabení národních zájmů ve prospěch těch nadnárodních - evropských. Výzkumná otázka tedy zní „*Jakým způsobem se u KSČM vyvíjel postoj k evropské integraci a řadí se mezi strany, které se vůči tomu stavějí negativně?*“

Komunistická strana Čech a Moravy v klíčovém období před vstupem nebyla schopna zaujmout jasný postoj k evropské integraci. V programu z roku 1998 se vyslovuje pro „*vstup do Evropy ano, ale na demokratickém základě*“, kdy podmiňuje začlenění České republiky do EU tím, že se ČR nestane „*kolonií*“ a že vstoupí na „*rovnoprávném základě*“. (KSČM 1998). Stranu KSČM jsem si vybrala, jelikož mě zajímalo, jak strana levicového spektra vnímá proces evropské integrace a jak se tento postoj v čase mění. Žádná jiná práce se nezaměřuje konkrétně na jednu politickou stranu a proměnu jejich názoru od vstupu do integračního procesu až do současnosti

a tak cítím potřebu tento prázdný prostor vyplnit. Díky širokému spektru volebních programů jsem schopna pojmovou rozsáhlý časový úsek a pomocí tematické analýzy empiricky ukázat zásadní témata, která se v jejich programech objevují a následně určit, jestli se jedná o euroskeptické postoje, či nikoliv.

Struktura práce

Výzkum bude rozdělen na celkově tři části, které jsou nezbytné k zodpovězení výzkumné otázky *„Jakým způsobem se proměnilo celkové smýšlení KSČM v otázce evropské integrace od roku 1998, kdy EU zahájila přístupová jednání až po poslední volby do Evropského parlamentu v roce 2019“*.

První kapitola se bude zabývat typologií euroskepticismu, kterou specifickěji definuji za pomoci základních autorů, jimiž jsou P. Taggart a A. Szczerbiak, ale zaměřím se také na další autory, kteří tuto původní typologii rozšiřují, či kriticky reflektují. Dále také představím levicovou kritiku evropské integrace a její různorodost napříč členskými státy EU společně s pohledem na vývoj euroskepticismu v ČR v kontextu střední Evropy a postkomunistických států. Třetí část bude věnována bližšímu seznámení s fungováním a vývojem Komunistické strany Čech a Moravy od přelomového roku 1989. V této části zmíním všechny klíčové momenty, které mi budou nápomocny v bližším zkoumání euroskeptického vývoje strany.

Teoretické zakotvení mi pomůže ve druhé – empirické části výzkumné práce. V té budu zkoumat volební programy do Evropského parlamentu od prvních voleb v roce 2004 do těch posledních v roce 2019. Zanalyzuji také volební programy do Poslanecké sněmovny a to od roku 1998 až do posledních voleb v roce 2017. Bude použita diachronní analýza dat společně s tematickou analýzou.

Závěrečná část se bude věnovat vyhodnocení analytické části a následné zakotvení výsledků do teoretického rámce. Tyto výsledky nám odhalí, jakým způsobem strana proměnila svůj postoj k evropské integraci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Teorie euroskepticismu

Úvodem je zapotřebí vymezit samotný pojem euroskepticismus, což se zprvu může zdát jako jednoduchý úkol, avšak není tomu tak. Pro akademickou obec je euroskepticismus stále pojem, který vyvolává řadu odlišných pojetí, a tak se nelze divit množství různých interpretací. Obecně však můžeme říci, že se týká Evropské unie a představuje kriticky laděné postoje vůči myšlence evropské integrace. Pojem v sobě skrývá celou škálu intenzity těchto postojů a to od odmítání federalismu až po odmítnutí evropské integrace (Hromas 2016: 13).

Za zásadní milník lze chápat první přímé volby do tehdejšího Společného shromáždění v roce 1979, kdy se začala vytvářet politika na evropské úrovni, s čímž se samozřejmě pojí i kritika. Na sklonku 80. let minulého století se eurokritické strany začaly dostávat přímo do jedné z klíčových institucí Evropské unie. Do té doby byli europoslanci rekrutováni z řad poslanců národních parlamentů, a tak nebyl důvod věnovat se evropské tématice přímo ve volebních programech. Ve společnosti tehdejších států byste navíc podporu těchto kritických postojů nenašli (Kaniok 2006: 34). Za zvýšenou mírou kritiky stál také postupný vstup nových zemí, které dříve odmítaly vstoupit z přesvědčení, že myšlenka evropské integrace není tím správným krokem. Konkrétně šlo o Velkou Británii, Dánsko či Švédsko (Hromas 2016: 13).

Ke kritice evropských společenství přispěly i některé významné osobnosti z politického prostředí. Jedná se především o projev konzervativní premiérky Margaret Thatcherové, která ve Velké Británii představovala euroskeptické postoje. Dne 20. září roku 1988 přednesla na College of Europe v Belgii projev, ve kterém se věnovala otázce dalšího směřování evropské integrace a nastínila v něm svou podstatně odlišnou vizi od té, která v té době převládala (Hromas 2016: 13). Hlavní myšlenkou bylo, že ke spolupráci mezi členskými státy není zapotřebí, aby byla moc centralizována v Bruselu nebo dána do rukou evropských nevolených úředníků. Zastávala tak národní identitu evropských států (Břicháček, 2008). Na tento projev dodnes odkazuje

řada euroskeptiků, kteří na těchto dvou tématech postavily některé své typy v typologiích euroskepticismu. Kritika evropské integrace byl postupný proces, který byl poznamenán řadou okolností. Ať už se jedná o změny ve fungování Evropské unie, či kritika ze stran předních politiků, jakým dozajista Margaret Thatcherová byla.

1.1 Veřejný euroskepticismus

Rozlišujeme dva druhy euroskepticismu – stranický a veřejný. Pro tuto práci sice bude stěžejní stranický typ, ale pro celistvější obraz o euroskepticismu zmíním i druhý a to veřejný, který zastávají lidé ve společnosti, ale zatím není prozkoumán v takovém měřítku, jako ten stranický.

Při definici veřejného euroskepticismu budu tedy vycházet z komplexní typologizace dánské politoložky Catharine Sørensenové. Ve své práci „To Love or Not to Love“ ho charakterizuje slovy: „*Určitý pocit nesouhlasu vůči Evropské unii jako celku nebo určité oblasti unijních politik nebo vývoji*“ (Sørensenová 2008: 6).

Sørensenová vycházela z předchozích definic euroskepticismu od Taggarta se Szczerbiakem a aplikovala je na data průzkumů veřejného mínění Eurobarometr, které vydává Evropská komise. Na základě této analýzy vymezila čtyři myšlenkové proudy, kterými se skepse veřejnosti vůči EU ubírá. Jedná se o **euroskepticismus založený na ekonomických faktorech, na vnímání suverenity, založený na demokratickém deficitu a na sociálním deficitu** (Sørensenová 2008: 8)

1.2 Stranický euroskepticismus

Pro tuto bakalářskou práci je klíčovým tématem tzv. stranický euroskepticismus. Jedná se o postoj, který hlásají politické strany a představuje tak jeden z nejsilnějších typů euroskepticismu. Britský politolog Paul Taggart byl první, kdo tento pojem zmínil v akademické literatuře a to k vyjádření „*myšlenky nahodilé nebo kvalifikované opozice*“, stejně tak nekvalifikované opozice vůči procesu evropské integrace (Kopeček 2004: 241).

Paul Taggart byl prvním autorem, který se ve své práci pokusil systematicky vymezit stranický euroskepticismus (1998). Politické strany podle něj představují různé formy euroskepticismu a s tím se pojí i odlišné formy užití. Taggart definoval čtyři základní způsoby projevu euroskepticismu (Kaniok 2006: 39).

1. Monotematické antievropské strany
2. Protestní strany, které přijaly euroskeptický postoj
3. Strany establishmentu zastávající euroskeptický postoj
4. Euroskeptické frakce uvnitř stran establishmentu (Kaniok 2006: 39-40)

První skupinu stran, tedy monotematické antievropské strany Taggart popisuje jako uskupení, jejichž jediným existenčním smyslem je opozice vůči EU. Jejich jediným úkolem je mobilizace voličů ve vztahu k evropské integraci. Protestní strany představují druhý typ, který Taggart vytvořil. Jedná se o uskupení, která „*vyjadřují opozici proti EU jako logickou součást obecné opozice proti politickému systému*“ (Kaniok 2006: 39). Předposledním typem jsou strany establishmentu, které jsou buď součástí vlád, nebo k tomu mají nakročeno. Poslední skupinou jsou euroskeptické frakce stran. Ti evropskou integraci podporují, ale jedná se o frakci, kterou je složité identifikovat (Kaniok 2006: 39-40).

Na svou původní typologii navázal Taggart ve spolupráci se Szczerbiakem rozdělením euroskepticismu na měkký a tvrdý. Na jejich práci reagovali autoři Kopecký a Mudde, kteří kritizovali koncept měkkého euroskepticismu pro svou příliš obecnou definici, kvůli které kategorie ztrácí svou vypovídající hodnotu (Kaniok 2006: 40-41). Reakcí na Kopeckého a Muddovu typologii byla práce britského politologa Flooda a Usherwooda. Stejně jako práce od autorů Kopeckého a Muddeho, tak i práce od Contiho a Verzichelliho je reakcí na typologii od Taggarta a Szczerbiaka. Jelikož však pracovali s původním pojetím euroskepticismu, je jejich práce ochuzena o rozlišení v přístupu k evropské integraci a EU Ten se zaměřil na detailnější členění proevropského tábora a vytvořil šest kategorií. Petr Kaniok ve své typologii, která je kritickou reakcí na Taggarta se Szczerbiakem a Kopeckého

s Muddem představuje tři kategorie. Na původní typologii Taggarta a Szczerbiaka se snesla vlna kritiky, a tak se autoři rozhodli k jejímu přepracování. Poslední typologií, kterou v této práci představím je od dánského politologa Søren Riishøje. Ten se oproti předchozím typologiím nesoustředí na míru euroskepticismu, ale naopak na její obsahovou příčinu (Riishøj 2004). Výše zmíněné typologie si v další části detailněji rozebereme pro komplexnější analýzu.

Všechny tyto typologie budou představeny kvůli následnému využití v empirické části mé práce. Díky většímu a pestřejšímu teoretickému základu budu schopna u zanalyzovaných dat lépe definovat jednotlivé postoje strany k evropské integraci. Nebudu tedy pracovat jen s jednou typologií, jelikož by neobsáhla celé spektrum typů.

1.2.1 Typologie P. Taggarta a A. Szczerbiaka I

Základním kamenem typologie od Taggarta a Szczerbiaka je rozdělení euroskepticismu na dva typy - tvrdý a měkký, které se liší v míře euroskeptických postojů. Učinili tak v roce 2002, když navazovali na původní práci Taggarta z roku 1998. Oba autoři jsou považováni za průkopníky ohledně vymezení problematiky stranického euroskepticismu a jejich teorie je také jednou z nejrozšířenějších vůbec, a to i díky její jednoduchosti a snadné aplikovatelnosti.

„Tvrký euroskepticismus“ byl původně definován jako „principiální opozice vůči EU a evropské integraci, která v důsledku vede k žádosti strany o vystoupení z EU. Politika strany je namířena proti projektu evropské integrace jako takovému“ (Taggart, Szczerbiak 2003: 6). Později tuto definici rozvedli na „principiální opozici vůči EU a evropské integraci, přičemž strany, které ji uplatňují se domnívají, že jejich země by měla vstoupit z EU, nebo jejich politika vůči EU odmítá celý současný projekt integrace“ (Kopeček 2004: 242).

Podle Taggarta a Szczerbiaka tedy existují dva případy, kdy můžeme říct, že politická strana zastává tvrdý euroskepticismus. Buď se jedná o tzv. single-issue anti-EU party, tedy protievropskou stranu, pro kterou je opozice EU jediným politickým tématem. Druhou možností jsou strany, které chtějí

změnit podmínky členství své země v EU natolik, že to není v souladu se současným směřováním EU. (Taggart, Szczerbiak 2003: 7)

Oproti tomu je „měkký euroskepticismus“ vymezen ve smyslu, že „pokud se strana nestaví principiálně proti EU a evropské integraci, ale v její programatice je možno identifikovat jednu nebo více námitek, jež vedou k vyjádření kvalifikované opozice vůči EU, lze takovou stranu klasifikovat jako měkce euroskeptickou“ (Taggart, Szczerbiak 2003: 6).

Za strany, které zastávají měkký euroskepticismus můžeme považovat nejen ty, které vystupují proti některé evropské politice, nebo jejímu aktuálnímu vývoji, ale i ty, které souhlasí s tím, jak EU v současnosti funguje, ale nesouhlasí s žádnou formou její budoucí integrace (Taggart, Szczerbiak 2003: 8).

I přes svou jednoduchou aplikovatelnost a srozumitelnost se tato typologie stala terčem kritiky z řad odborné veřejnosti. V další podkapitole tak navážeme na Taggarta a Szczerbiaka první výraznou a ucelenou kritikou od Petra Kopeckého a Case Muddeho.

Tabulka č. 1: Znění tvrdého a měkkého euroskepticismu

Tvrký euroskepticismus	Měkký euroskepticismus
Striktní odmítnutí evropské ekonomické a politické integrace.	Opozice vůči evropské integraci a odmítání eurofederalismu.

Zdroj: Kopeček 2004: 246

1.2.2 Typologie P. Kopeckého a C. Muddeho

Jak již bylo avizováno výše, typologie od Kopeckého a Muddeho představuje kritickou reakci na původní koncept od Taggarta a Szczerbiaka, kterou představili ve článku „*The Two Sides of Euroscepticism, Party position on European Integration in East Central Europe*“. V jejím základě byla kritika koncepce měkkého euroskepticismu, který je dle jejich názoru příliš obecný a tudíž nemá dostatečnou vypovídající hodnotu (Kaniok 2006: 40-41).

Otázka členství v EU je druhým „trnem v oku“ autorů, kteří zastávají názor, že se nejedná o klíčový faktor, podle kterého by se strany měly dělit

na tvrdé a měkké euroskeptiky. Nepředkládají však pouze kritiku, ale nabízejí také návrhy na změnu. Jedná se o „princip odevzdání suverenity směrem od národního státu k nadnárodním strukturám“ a „podporu/opozici dalšími rozšíření suverenity EU“(Kaniok 2006: 41). Jejich typologie je vázaná právě na postoj stran k těmto principům.

Vytvořili tedy dvojdimenzionální model rozlišení vztahu k EU, do kterého zahrnuli dvě roviny postojů k integraci. První dimenze dělí strany na *eurofilní*, což jsou zastánci spolupráce na základě tzv. slité suverenity, či integrovaného volného trhu. Na druhém pólu vytvořili typ s názvem *eurofobové*. Jedná se o strany, které nepodporují myšlenku evropské integrace, na které staví EU. Druhá dimenze pracuje s pojmem *EU-optimisti*, což jsou strany, které jsou spokojené s uspořádáním a vývojem EU a na druhé straně autoři vymezili skupinu nazvanou *EU-pesimisti*, kteří naopak současné nastavení EU nepodporují a na další vývoj mají pesimistický náhled (Kaniok 2006: 41).

Po kombinaci těchto kategorií vznikají čtyři ideální typy stranických postojů vůči Evropě. Pro lepší srozumitelnost jsem vytvořila tabulku, ve které je toto dvojdimenzionální dělení znázorněno. První typ nazvaný *euroentuziastické strany* představuje politický subjekt, který myšlenku evropské integrace podporuje a věří, že EU představuje její ideální podobu. *Euroskeptické strany* sice také podporují evropskou integraci, ale na rozdíl od *euroentuziastických stran* neschvalují podobu, v jaké ji v současnosti provádí či plánuje realizovat EU (Gajdušek 2016: 29). *Europragmatické strany* vidí ve členství své země v EU potenciál, ale myšlenku integrace odmítají. Nejkritičtější je typ *euroodmítavých stran*, kteří tvoří kritickou opozici jak k evropské integraci, tak k EU (Hromas 2016: 17).

Typologii těchto autorů odlišuje primárně jejich dvojdimenzionální pojetí rozlišení vztahů k EU, v němž identifikují dvě roviny postojů k integraci. Zaujímají tak mnohem širší spektrum postojů stran, než předešlá typologie od Taggarta a Szczerbiaka (Habermas 2016: 17).

Tabulka č. 2: Schéma euroskepticismu podle Kopeckého a Muddeho

		Podpora evropské integrace	
		Eurofilové	Eurofobové
Podpora EU	EU-optimisti	Euroentuziasté	Europragmatici
	EU-pesimisti	Euroskeptici	Euroodmítači

Zdroj: Kopecký, Mudde 2002: 316

1.2.3 Typologie N. Contiho a L. Verzichelliho

Stejně jako práce od autorů Kopeckého a Muddeho, tak i tato je reakcí na typologii od Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka. Jelikož však pracovali s původním pojetím euroskepticismu, je jejich práce ochuzena o rozlišení v přístupu k evropské integraci a EU (Kopeček 2004: 247).

Hlavní přínos této typologie spočívá ve vymezení dvou ideálních pozitivních přístupů k evropské integraci. Pro větší srozumitelnost je však nutné zaměřit se na všech pět kategorií: *funkční europeanismus*, *identitární europeanismus*, *neutrální postoj*, *měkký a tvrdý euroskepticismus* (Conti, Verzichelli 2003: 17).

Představitelé prvního pozitivního postoje – *identitárního europeanismu* podporují další prohlubování evropské integrace a jsou zastánci přesunu kompetencí z národní na nadnárodní úroveň společně s myšlenkou evropského občanství. Reprezentanti druhého pozitivního postoje – *funkční europeanisté* vnímají evropskou integraci spíše jako nástroj k naplňování národních či stranických zájmů a zároveň jako prostředek, který jim napomáhá v řešení ekonomických či modernizačních otázek (Conti, Verzichelli 2003: 17).

Třetí je postoj *neutrální*. Logicky se jedná o kategorii, která tvoří dělicí čáru mezi *europeanismem* a *euroskepticismem*. Představitelé jsou charakterističtí svým nevyhraněným přístupem k evropské integraci a evropská politika pro ně není stěžejním bodem v jejich stranických

programech. Z těchto důvodů u nich nelze určit, zda jsou pro či protievropsky laděni (Conti, Verzichelli 2003: 17).

Čtvrtý a pátý postoj, tedy *tvrdý a měkký euroskepticismus*, přejímá již zmíněnou Taggartovu a Szczerbiakovu původní definici a to bez jakýkoliv úprav.

Typologie od Contiho a Verzichelliho přinesla nejen pozitivní a negativní přístup, ale i neutrální, který nám dává větší variabilitu při přiřazování jednotlivých postojů stran. Jedná se tedy o typologii, která nabízí pět skupin postojů založeného na buď pozitivním, neutrálním, nebo negativním přístupu.

Tabulka č. 3: Škála europeanismu a euroskepticismu od Contiho a Verzichelliho

Pozitivní přístup	Neutrální přístup	Negativní přístup
Identitární europeanismus		Tvrdý euroskepticismus
Funkční europeanismus		Měkký euroskepticismus

1.2.4 Typologie Ch. Flooda a S. Usherwooda

Čtvrtou představenou typologií je práce od autorů Flooda a Usherwooda. Jedná se o kritickou reakci na předešlou práci od dvojice Taggart a Szczerbiak a také na koncept, který představili Kopecký a Mudde. Na základě analýzy vytvořili šest skupin, které mají vzestupnou tendenci euroskepticismu (Hromas 2016: 18).

Maximalisté představují první skupinu, která zaujímá nejoptimističtější přístup. Tento typ stran podporuje současnou podobu EU a rychlé prohlubování integrace. Představitelé *reformistů* taktéž pozitivně vnímají integraci, ale jsou si vědomi chyb, které tento proces přinesl a požadují jejich nápravu. Třetí skupinu reprezentují *gradualisté*, kteří, jako předešlé skupiny, zastávají pozitivní přístup k evropské integraci, ale jsou zastánci pomalejšího prohlubování. *Minimalisté* striktně odmítají další prohlubování a jsou spíše pro změny, které povedou k navrácení původního stavu (Hromas 2016: 18-

19) Předposlední skupinou jsou *revizionisté*, kteří zastávají přístup návratu do původního stavu. Tím mají autoři namysli například stav před přijetím revize smlouvy, která měla za následek změnu podoby EU. Tou poslední kategorií jsou *euroodmítači*, kteří zaujímají nejvíc pesimistický postoj k evropské integraci tzn., že zásadním způsobem nesouhlasí s EU a ani se členstvím země v této organizaci (Flood, Usherwood 2005: 3-6).

Typologie od Flooda a Usherwooda je jedna z těch rozsáhlejších. Nabízí tedy šest skupin popisujících přístup politických stran k evropské integraci. Zajímavé na jejich práci je vzestupná tendence, podle které jsou také jednotlivé skupiny seřazeny. Nabízí celou škálu postojů, které reflektují jak pozitivní, tak negativní tendence.

Tabulka č. 4: Vzestupná tendence euroskepticismu podle Flooda a Usherwooda

Rozčlenění euroskeptiků - Vzestupná tendence euroskepticismu	
Maximalisté:	podporují EU a evropské integrace
Reformisté:	usilují o nápravu chyb z minulosti
Gradualisté:	zastávají přístup pomalejšího prohlubování
Minimalisté:	odmítají další prohlubování
Revizionisté:	zastávají přístup návratu do původního stavu
Euroodmítači:	nesouhlasí s EU

Zdroj: Flood, Usherwood 2005: 3-6

1.2.5 Typologie P. Kanioka

Petr Kaniok ve své typologii, která je kritickou reakcí na Taggarta s Szczerbiakem a Kopeckého s Muddem představuje tři kategorie.

První kategorií revidované typologie jsou *evropeanisté*. Ty lze ztotožnit s nadnárodním pojetím evropské integrace. Představitelé reprezentují principiální podporu evropské integrace a jsou zastánci vzniku silných nadnárodních institucí. Poměrně důležitým je obsah komunikace daného subjektu. Jejím poselstvím je oslava evropské myšlenky a upřednostňují pozitivní informace o EU (Kaniok 2006 :93).

Eurogovernmentalisté jsou druhým navrženým typem. Klíčovým rozdílem oproti evropeanistům je rezervovanější postoj k dnešnímu modelu

integrace a jeho kritika. Zároveň si však moc dobře uvědomují nutnost a výhodnost evropské spolupráce, ale spolu s tím i vnímají určité limity. Neberou tedy evropskou integraci jako cíl, ale spíše jako politický nástroj (Kaniok 2006 :93).

Poslední kategorií jsou *euroskeptici*. Zástupci této skupiny představují opozici vůči evropské integraci. V základu se jedná vizi, která odmítá myšlenku, podle které by mělo v prostoru evropského kontinentu dojít k přeskupení politické moci směrem od národního státu na nadnárodní těleso, které by následně zastoupilo funkci státu a reflektovalo by jeho atributy (Kaniok 2006: 94).

Petr Kaniok ve své typologii představuje celkem tři kategorie. I přes to, že vytyčil jen tři skupiny, jsou zde obsaženy jak pozitivní a negativní postoje, tak i neutrální. Typologie se odlišuje tím, že jednotlivé typy rozděluje nejen na základě postoje k evropské integraci, ale také zkoumá jazyk, kterým se politické subjekty o určitých evropských integračních tématech vyjadřují – jazyk oslavný, neutrální a kritický (Kaniok 2006: 92-94).

Tabulka č. 5: Typy politických stran podle postoje k evropské integraci podle Kanioka

Název	Postoj k evropské integraci	Jazyk
Evropeanisté	pozitivní	oslavný
Eurogovernmentalisté	pozitivní až neutrální	neutrální
Euroskeptikové	negativní až záporný	kritický

Zdroj: Kaniok 2006: 92-95

1.2.6 Typologie P. Taggarta a A. Szczerbiaka II

Upravená verze typologie od autorů Taggarta a Szczerbiaka je reakcí na výše uvedené práce. Koncept tvrdého a měkkého euroskepticismu redefinovali zejména na základě výtek, které přinesl článek *The Two Sides of Euroscepticism, Party position on European Integration in East Central Europe* od Kopeckého a Muddeho. Kritika cílila hlavně na koncept měkkého euroskepticismu pro svou nevyovídající hodnotu. V revidovaném pojetí se jedná o strany kritizující směřování současné integrace a nastavení EU. Nejsou však proti myšlence evropské integrace jako takové (Gajdušek 2016: 32).

Oproti tomu představuje tvrdý euroskepticismus „*principiální opozici vůči projektu evropské integrace v podobě EU, a to především ve smyslu odmítání transferu moci směrem k nadnárodním institucím*“ (Szczerbiak, Taggart 2003: 12).

1.2.7 Typologie S. Riishøje

Poslední typologií, kterou v této práci představím je od dánského politologa Sorena Riishøje. Ten se oproti předchozím typologiím nezabývá mírou euroskepticismu, ale soustředí se na její obsahovou příčinu, kterou představuje pomocí devíti skupin (Gajdušek 2016: 32).

1. Identární euroskepticismus úzce souvisí s integračním dilematem zahrnující rozpor mezi národní a evropskou identitou. Na jedné straně je strach z „pohlčení“ nadnárodní institucí typu EU a na té druhé strach z „vyloučení“ (Gajdušek 2016: 32).

2. Euroskepticismus štěpící linie je založen na rozdělení společnosti neboli tzv. štěpení. Typickým příkladem je město versus venkov. Lidé, kteří žijí či pochází z venkovského prostředí můžou tíhnout k euroskeptickým postojům a naopak (Gajdušek 2016: 32).

3. Politický euroskepticismus je třetím typem tohoto dělení. Zaměřuje se na odpor vůči konkrétním politickým krokům EU. Jde například o společnou měnu či společnou zemědělskou politiku (Gajdušek 2016: 32).

4. Institucionální euroskepticismus se pojí s kritikou legitimacy institucí na národní úrovni versus instituce EU (Gajdušek 2016: 32).

5. Národní euroskepticismus je založený na opaku mezi společnými cíli národními a evropskými. V případě toho národního je hlavním cílem obrana zásadních národních zájmů navzdory oslabení společného evropského projektu (Gajdušek 2016: 32).

6. Euroskepticismus zkušeností odkazuje na pocit, že jednání o členství v EU bylo nespravedlivé a vyjednaný výsledek nereflexuje skutečnost, jelikož byl vnucen (Gajdušek 2016: 32).

7. Stranický euroskepticismus je spojen s charismatickým lídrem strany, který používá buď neoliberální, antimoderní tradicionalistické nebo levicově-populistické argumenty (Gajdušek 2016: 32).

8. Atlantický euroskepticismus se týká pocitu rozpolcení mezi proamerikanismem a proevropanismem. Typickým příkladem je téma společné evropské zahraniční a bezpečnostní politiky (Gajdušek 2016: 32).

9. Praktický euroskepticismus je poslední kategorií této typologie. Jedná se o principiální odpor k EU a samotné evropeizaci. Evropanství je zde definováno na národní úrovni, která se liší od té Bruselské. V tomto typu není uveden konkrétnější obsah stranické kritiky. (Gajdušek 2016: 33).

Jako poslední jsem uvedla typologii od dánského politologa Søren Riishøje. Jeho práci jsem zařadila hlavně kvůli odlišnému přístupu, kdy se nesoustředí na míru euroskepticismu, jako předešlé práce, ale naopak na obsahovou příčinu, ve které nabízí celkem devět skupin.

Tabulka č. 6: Typologie Søren Riishøje

Název	definice
Identární euroskepticismus	Rozpor mezi národní a evropskou identitou
Euroskepticismus štěpící linie	Založeno na rozdělení společnosti
Politický euroskepticismus	Odpor vůči konkrétním politickým krokům EU
Institucionální euroskepticismus	Kritika legitimacy institucí
Národní euroskepticismus	Založeno na opaku mezi společnými cíli národními a evropskými
Euroskepticismus zkušeností	Odkazování na jednání o členství v EU
Stranický euroskepticismus	Spojeno s charismatickým lídrem strany
Atlantický euroskepticismus	Pocit rozporu mezi proamerikanismem a proevropanismem
Praktický euroskepticismus	Principiální odpor k EU a evropeizaci

1.3 Shrnutí typologií

Jako první jsem představila typologii od Taggarta a Szczerbiaka, kteří rozdělují euroskepticismus na dva typy – tvrdý a měkký. Díky své jednoduchosti a snadné aplikovatelnosti se jedná o jeden z nejrozšířenějších teorií vůbec. Pro aplikování v analytické části je však nedostatečně rozvedená a zaobírá se pouze negativními postoji k evropské integraci. Objevila se také řada kritických reakcí. (Szczerbiak, Taggart 2002).

Jedná se například o typologii Kopeckého a Muddeho, což je současně i druhá typologie, na kterou jsem se zaměřila. Hlavním terčem jejich kritiky Taggarta a Szczerbiaka se stává příliš obecná definice měkkého euroskepticismu a otázka členství v EU, které nevnímají jako klíčový faktor pro dělení na tvrdé a měkké euroskeptiky. Přicházejí s dvojdimenzionálním modelem rozlišení vztahu k EU, v němž identifikují dvě roviny postojů k integraci. Kombinací těchto kategorií vznikají čtyři ideální typy stranických pozic vůči Evropě. (Kopecký, Mudde 2002).

Typologie Contho a Verzichelliho je další kritická reakce na typologii Taggarta a Szczerbiaka. Hlavním přínosem jejich typologie spočívá ve vymezení dvou ideálních pozitivních přístupů k evropské integraci. Celkem vytvořili pět kategorií a z toho čtvrtý a pátý postoj přejímá již zmíněnou Taggartovu a Szczerbiakovu původní definici a to bez jakýkoliv úprav. Jedná se tedy o rozšířenou verzi první typologie (Conti, Verzichelli 2003).

Čtvrtou typologií v pořadí je taktéž kritická reakce na typologii od Taggarta a Szczerbiaka, ale i na typologii od Muddeho a Kopeckého a to od autorů Flooda a Usherwooda. Vytvořili šest skupin popisujících přístup politických stran k evropské integraci. Jedná se o jedinou typologii se vztupnou tendencí euroskepticismu (Flood, Usherwood 2005).

Petr Kaniok ve své typologii, kterou taktéž kriticky reaguje na práce od Taggarta a Szczerbiaka a Kopeckého s Muddem představuje tři kategorie. Ty rozdělují nejen na základě postoje k evropské integraci, ale také zkoumá jazyk, kterým se politické subjekty o určitých evropských integračních

tématech vyjadřují – jazyk oslavný, neutrální či kritický. Jeho práce pracuje jak s pozitivním, tak negativním postojem. (Kaniok 2006).

Šestou typologií je upravená verze od Taggarta a Szczerbiaka, kteří vzali v potaz kritické reakce na svou první práci a v revidovaném pojetí pozměnili definici měkkého euroskepticismu a to hlavně na základě kritiky od Kopeckého a Muddeho (Szczerbiak, Taggart 2003).

Jako poslední jsem uvedla typologii od dánského politologa Sorena Riishoje. Jeho práci jsem zařadila hlavně kvůli odlišnému přístupu, kdy se nesoustředí na míru euroskepece, jako předešlé práce, ale naopak na obsahovou příčinu. (Riishoj 2004).

2 Levicová kritika EU

V této kapitole se zaměřím na to, jakými rysy se profiluje levicová kritika evropské myšlenky a představím hlavní kritické názory, které se na politické scéně objevily.

Za podstatný základ kritiky lze považovat názor, že EU je pouze nástrojem pro udržení moci vůči zkorumpované elitě, která se snaží spoluprací v Evropě udržet moc nadnárodního kapitálu. Nejpodstatnější body kritiky ze strany levice jsou:

- Demokratický deficit
- Byrokratičnost
- Snaha o zničení autonomie národních států
- Nelegitimní nastavení fungování

Levice sice podporuje internacionalismus, avšak nikoli v rámci struktur EU (Halikiopoulou, Nanou a Vasilopoulou 2012: 505).

Prvním bodem kritiky Evropské unie ze strany levicových stran je demokratický deficit, jelikož její představitelé nejsou voleni a nikomu se nezodpovídají za své kroky. Evropský parlament je jedinou institucí EU, která je přímo volena. Jedná se však o instituci, která v porovnání s Evropskou komisí neoplývá takovými kompetencemi (Gajdošík 2016: 21). Habermas však poukazuje i na problémy ohledně voleb do EP a kritizuje ho slovy: „*Byt'*

má parlament fungovat na nenárodním principu, tak se do něj volí na národních úrovních. Pochopitelně se strany uchylují ve svých volebních programech k národním tématům a opomíjí evropská“ (Habermas 2013: 134).

Druhá kritika je zaměřena na téma nacionalismu a snahu o zničení autonomie národních států. Levice kritizuje evropskou myšlenku, která se snaží odstranit model národního státu. Kritika však nevychází z kulturního nacionalismu nýbrž z občanského. Zásadní problém však levice vidí u snahy EU nahradit historický nacionalismus tím „evropským nacionalismem“, který se však velmi podobá kulturnímu nacionalismu. EU má tak dle McGiffena podobné znaky jako klasický stát (Kaniok 2006: 24).

Označení EU jako nástroj pro udržení moci privilegované elity na úkor lidové třídy je třetím bodem levicové kritiky. Problémy, které strany spatřují jsou zkorumpovanost a spolupráce s dominantními imperialistickými mocnostmi (Gajdošík 2016: 20).

Dalším „trnem v oku“ levicových stran je projekt Hospodářské a měnové unie (HMU). Vidí v něm nástroj likvidace řady pracovních míst, který ovládne trh práce (Gajdošík 2016: 20).

Obecně lze tedy upozorovat určité rysy euroskepticismu, které byly pospány v kapitole, kde jsem představovala jednotlivé typologie v podání různých autorů. Například kritika HMU je typickým příkladem politického euroskepticismu, který byl popsán politologem Riishøjem. K tomuto příkladu by se také dala použít typ euroskeptických stran v podání Kopeckého a Muddeho, kteří píší, že tyto strany podporují evropskou integraci, ale ne v takové podobě, v jaké ji EU v současnosti provádí nebo plánuje realizovat. Od již zmíněného autora – Riishøje můžeme také použít národní euroskepticismus a to ve spojitosti s tématem nacionalismu, kdy levicové strany kritizují snahu o zničení autonomie národních států. V celkovém shrnutí všech bodů kritiky levicových stran lze mluvit o měkkém euroskepticismu, jelikož se principiálně nestaví proti EU a evropské integraci, ale jejich programech lze identifikovat více námitek (Taggart, Szczerbiak 2003: 8). V obecné rovině stranického euroskepticismu se dá z části říci, že

levicové strany jsou protestní strany, které vyjadřují opozici proti EU jako logickou součástí obecné opozice proti politickému systému. Pro svůj výzkum jsem si vybrala Komunistickou stranu Čech a Moravy, která spadá do kategorie levicových stran, abych zjistila, jestli definice levicového euroskepticismu odpovídá postojům KSČM.

3 Euroskepticismus v ČR v kontextu střední Evropy

Jelikož se v práci budu věnovat konkrétně straně KSČM je důležité zasadit euroskepticismus i do kontextu střední Evropy, kde tento politický subjekt funguje.

Česká republika se tedy řadí do skupiny států střední Evropy, kde byl donedávna pojem euroskepticismus poměrně nový jev, než se začalo uvažovat o zapojení států do integračního procesu. Pro lepší pochopení je tato informace velmi důležitá, jelikož státy, které do tohoto geografického vymezení patří, participují na evropské politice rozdílným způsobem v návaznosti na historii daného prostředí. S tím se pojí i odlišné podoby nesouhlasu s evropskou integrací, což je oblast, která nás vzhledem k výzkumné otázce bude zaujímat nejvíce (Trávníček 2013: 11).

Česká republika se řadí do kategorie států postkomunistického režimu. Společnou komunistickou minulost do roku 1989 sdílí s Maďarskem, Polskem a Slovenskem. Je tedy pravděpodobné, že se u těchto států budou projevovat podobné rysy euroskeptických postojů. Politolog Mudde dokonce tvrdí, že je u těchto zemí větší pravděpodobnost nárůstu euroskepticismu a své tvrzení dokládá třemi okolnostmi. První poukazuje na fakt, že tyto státy byly méně zapojeny do evropské integrace, ale jejich vstupem do EU došlo k posunu k supranacionálnímu modelu. Další pak upozorňuje na skutečnost, že evropská témata začala nabírat na relevanci v souvislosti s referendy o přístupu do EU. Posledním faktorem je absence jiných alternativ, nežli vstupu do EU (Trávníček 2013: 12).

Česká republika se po vymanění z nedemokratického systému věnovala spíše otázkám vypořádání se s minulostí a nastartování funkčního

demokratického státu, což samozřejmě neslo řadu problému a bylo to časově náročné. I přes fakt, že témata spojená s evropskou integrací nehrála dominantní roli v politickém prostředí, lze říci, že v České republice panoval eurooptimismus, který byl však ochuzen o zkušenosti a poznatky o systému EU. Tehdy se všechny politické subjekty mimo KSČM shodly, že by byli rádi součástí evropské integrace a chtěli tak dosáhnout přijetí ČR do EU (Marek, Baun 2010: 65).

Eurooptimismus se z českého prostředí začal pomalu vytrácet, jakmile se vstup ČR do EU stával reálným cílem. Počátek euroskepticismu lze tedy časově spojit právě s pokračováním integračního procesu (Havlík, Kaniok 2006: 23-24). Za zásadní „spouštěč“ negativního postoje vůči EU, a to nejen ze strany občanů, ale i politických představitelů, lze považovat požadované splnění politických a ekonomických kritérií. Tato kritéria totiž v reálném životě znamenala realizaci zásadních hospodářských, ústavních a sociálních reforem (Marek, Baun: 55).

4 Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy je česká parlamentní komunistická strana, která vznikla 31. března 1990 jako nástupkyně Komunistické strany Československa (KSČ) (Aktuálně 2020). V Evropském parlamentu spolutvoří seskupení Evropské sjednocené levice a Severské zelené levice (Neubert 2018). Jedná se o stranu, která je jedna z mála skutečně významných komunistických stran v rámci zemí Evropské unie. Její jedinečnost tkví v tom, že v žádné jiné zemi v rámci „postkomunistického regionu“ nemá žádná komunistická strana takto významnou úlohu ve stranickém systému včetně vysoké a relativně stabilní voličské podpory. Důkazem je fakt, že od roku 1992 na českém „parlamentním poli“ působí společně s ODS a ČSSD bez přerušení (Kunštát 2014: 15).

Díky silné členské základně lze KSČM charakterizovat jako stranu „*masového typu*“. Její úspěchy ve volbách jsou závislé na schopnostech konkurenční ČSSD vázat levicové voliče. Jedná se totiž o jediné dvě strany českého stranického systému, které jsou levicově zaměřené. Komunistická strana Čech a Moravy sází na rozsáhlou územní organizaci a uplatňuje systém

formálního členství. Avšak je nutné zmínit, že jejich členská základna zaznamenala velký úbytek. V době vzniku činila okolo 700 000 členů a v současné době se hovoří o cca 66 000. I přes takto velký úbytek se stále jedná o jednu z nejmasovějších stran v Česku (Kunštát 2014: 17)

4.1 Vývoj KSČM

Ustavující sjezd KSČM se konal 31. března 1990, ale o vytvoření územní organizace komunistů v Čechách a na Moravě rozhodl už v prosinci 1989 mimořádný sjezd KSČ. V rámci tzv. „Akčního programu“ byly schváleny některé reformní opatření ve smyslu vnitrostranické demokratizace a výměnu zkompromitovaného vedení této politické strany. Od roku 1989 byli komunisté v opozici. Dosud se nestalo, že by byli zastoupeni ve vládě. Jako první politik KSČM, který získal vysokou státní funkci se stal Vojtěch Filip, kterého v červenci 2002 zvolili místopředsedou Poslanecké sněmovny, funkci si udržel i po volbách 2006 do roku 2010 a poté i v roce 2013 až do současnosti (Aktuálně 2020).

Strana za své působení po roce 1989 představila celkem tři významné programy. Jmenovitě se jedná o Kladenský program, Program obnovy a Naděje pro Českou republikou. Spolu s těmito dokumenty jsou významné i stranické stanovy z roku 2016. V těchto dokumentech prosazují účast ČR v integračních procesech a vstup země do EU vnímají jako příležitost.

Při psaní jsem narazila na několik prací, které se taktéž zabývaly podobou euroskepticismu u KSČM. Ani v jednom případě se však nejednalo o tak rozsáhlou analýzu, která by stranu zkoumala v časovém období více než 20ti let. Buď se jednalo o výzkumy, které pracovaly s více politickými stranami, nebo KSČM pouze přidávaly do kontextu například fungování stran ve střední Evropě.

Ve své práci „*The Two Sides of Euroscepticism*“ Kopecký s Muddem KSČM přiřazují pod typ *euroodmitavých* a *europragmatických* stran. Tento politický subjekt dle jejich slov členství v EU nejdříve podporoval, ale postupem času se jeho postoje stávaly kritičtější. Jedná se však pouze o zkoumané období mezi lety 1989 - 2002 (Kopecký, Mudd 2002: 307). Autoři Frízlová, Kozlová, Málek a Švestka ve své práci nazvané „*Vliv*

evropeizace na české politické strany“ zasazují KSČM do několika typologií. Domnívají se, že v revidované typologii od Szczerbiaka a Taggarta lze stranu zařadit mezi tvrdě euroskeptické, jelikož zaujímají principiální opozici k projektu evropské integrace ztělesněném v EU (Frízlová, Kozlová, Málek, Švestka 2006: 19) Podle typů od Kopeckého a Muddeho zařadili autoři stranu mezi *euroodmítavé*. Ve straně také vidí rysy „*party-based*“ euroskepticismu z typologie Sorena Riishøje. Strana podle autora není v principiální opozici proti evropské integraci, ale usiluje o její demokratizaci (Frízlová, Kozlová, Málek, Švestka 2006: 20)

Jelikož mnou vymezené časové období bude v empirické části rozsáhlejší, než dosud provedené výzkumy, očekávám, že strana bude naplňovat více rysů různých typů z představených typologií. Lze předpokládat, že půjde o postoje spíše kritičtějšího rázu, které nebudou apriori proti myšlence evropské integrace, ale spíše proti fungování Evropské unie.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologie

Tato výzkumná práce si klade za cíl osvětlit vztah Komunistické strany Čech a Moravy k evropské integraci. Bude se jednat o tematickou analýzu, která spadá do kategorie kvalitativního výzkumu. Abych byla schopna dobře rozpoznat vývoj vztahu KSČM k evropské integraci potřebuji znát jednotlivá témata a vývoj jejich obsahu. Pomoci diachronní analýzy programů do Poslanecké sněmovny a do Evropského parlamentu se pokusím zmapovat, jakým způsobem se proměnily jejich názory na téma evropské integrace. Navážu tak na typologie euroskepticismu, které jsem si vytyčila v teoretické části mé práce. U každého z témat, které mi vzniknou při analýze určím typ euroskepticismu a jeho případný vývoj.

Na tuto výzkumnou práci bude aplikována diachronní analýza dat. Jedná se o sledování změn, ke kterým došlo v jistém časovém období, postupuje se tu tedy souběžně s myšlenou časovou osou. Tato metoda je pro tento výzkum vhodná hlavně kvůli cíli mapovat proměny postoje Komunistické strany Čech a Moravy na evropskou integraci v letech 1998 až

do roku 2019. Jedná se tedy o vymezenou časovou osu a sledování změn v daném časovém období, což je hlavní smysl této metody.

5.1 Tematická analýza

Obecně se jedná o metodu pro identifikaci, analýzu a vykazování vzorů (témat) v datech. Zahrnuje tedy vyhledávání v souboru dat za účelem nalezení opakovaných vzorců významu. Tematická analýza je podle autorek Braunové a Clarkové velmi málo rozebraná a uznávaná, ačkoliv se jedná o široce používanou kvalitativní analytickou metodu. Dle jejich názoru je potřeba na tento typ analýzy pohlížet jako na základní metodu kvalitativní analýzy (Braun, Clarke 2006: 79) Další autor, který se zabývá tematickou analýzou je Boyatzis, který ji vnímá jako „*proces kódování kvalitativní informace. Takové kódování vyžaduje explicitní „kód“. To může být seznam témat; komplexní model s tématy, indikátory a kvalifikacemi, které jsou kauzálně spojeny; nebo něco mezi těmito dvěma formami. Téma je vzorec, který minimálně popisuje a organizuje možná pozorování a maximálně interpretuje aspekty fenoménu.*“ (Boyatzis 1998: 4).

Jednou z výhod tematické analýzy je její flexibilita, kterou poskytuje díky své teoretické svobodě a jedná se tak o výzkumný nástroj, který může potencionálně poskytnout bohatý, podrobný a komplexní popis dat.

Pro lepší srozumitelnost uvedu všechny fáze analýzy, které ve své práci uvádějí Braun a Clarke. Analýza zahrnuje neustálý pohyb zpět a vpřed mezi celou sadou dat. Kódovanými výňatky z dat, která analyzujeme a analýzou dat, která produkujeme. Psaní je u této analýzy nedílnou součástí na rozdíl od statických analýz, kde se poznatky sepisují až na úplný závěr (Braun, Clarke 2006: 15). Celkem se jedná o šest kroků, kterými jsou:

1. Seznámení s daty
2. Generování prvotních kódů
3. Hledání témat
4. Revize témat
5. Definování a pojmenování témat
6. Sepsání zprávy (Braun, Clarke 2006: 16-23).

6 Konkrétní provedení tematické analýzy

Cílem této kapitoly je na základě mnou vytyčeného postupu provést a zároveň popsat průběh tematické analýzy volebních programů KSČM do Evropského parlamentu od roku 2004 až 2019 a do Poslanecké sněmovny od roku 1998 až 2017 a na základě výsledků identifikovat typ euroskepticismu KSČM a jeho případnou proměnu v čase.

6.1 Seznámení se s daty

První a zároveň nejdůležitější krok při realizaci tematické analýzy je dobře zvolený soubor dat. Je namísto vybrané texty důkladně prostudovat a už v průběhu čtení aktivně vyhledávat první vzorce, termíny a utvářet si tak celistvější obrázek o dané problematice.

Je zřejmé, že ve volebních programech do Evropského parlamentu se bude mnohem snáze hledat přístup KSČM k evropské integraci, ale pro větší datové rozpětí a náhled jsem se rozhodla zanalyzovat i programy do Poslanecké sněmovny, kterých je vícero a zabírají tak širší časové pásmo. Celkem tedy půjde o deset dokumentů a to od roku 1998 až do roku 2019, kdy se konaly poslední volby do Evropského parlamentu.

6.2 Generování počátečních kódů

Po důkladném načtení všech programů jsem přešla na druhou fázi analýzy, kterou je generování počátečních kódů. Nejprve jsem si z každého programu vypsal slovní spojení či věty (kódy), které se specificky věnovaly tématu evropské integrace a následně hledala propojení a společné jmenovatele.

Pro lepší představu jsem připravila ukázkou postupu ve fázi generování kódů v přehledné tabulce. Jako příklad jsem použila kód byrokracie, který jsem analyzovala napříč volebními programy do EP a PS od roku 1996 až do roku 2019. Celkem jsem v první fázi generování vytvořila 28 kódů. Důvodem, proč jsem se pro jednotlivé kódy rozhodla, byla kontinuita napříč všemi volebními programy společně s rysy, které odpovídaly povaze výzkumné otázky. Z velké části jsem se také řídila hlavními tématy levicové kritiky evropské integrace, které jsem popsala v teoretické části mé práce.

Jednalo se o demokratický deficit, byrokratičnost, snahu o zničení autonomie národních států a nelegitimní nastavení fungování.

Tabulka č. 7 Ukázka postupu ve fázi generování kódů

Kód	
Byrokracie	
Volební programy do EP	
2004	V oblasti výkonu společně sdílených pravomocí prosazovat omezení evropské byrokracie (...)
2009	Říkáme ano přímé demokracii a silnějším kompetencím Evropského parlamentu i národních parlamentů místo nekontrolovatelné byrokracie . Říkáme ne rostoucí byrokracii , nesmyslným normám, neprůhlednému systému rozhodování o společných záležitostech výkonnými orgány EU.
2014	(...) a zdeformován vlivem evropských byrokratů . (...) zbavit byrokratické zátěže systém udělování dotací a projednávání projektů do operačních programů (...)
2019	Byrokratické rozhodování v Bruselu, (...) Chceme výrazně omezit byrokratizaci EU.
Volební programy do PS	
1998	
2002	
2006	Cílevědomě odmítat rozsáhlou byrokratizaci (...)
2010	
2013	Cílevědomě odmítat rozsáhlou byrokratizaci (...)
2017	Omezíme přebujelou národní a bruselskou byrokracii .

Jednotlivé kódy jsem pak pro lepší srozumitelnost analýzy sepsala do tabulky společně se stručným významem každého z nich. Celkem se tedy jednalo o 28 kódů.

Tabulka 8 Přehled kódů a jejich význam

Kód	Význam

Vzájemně výhodné	Členství v EU je výhodné jak pro členské státy, tak pro EU.
Dotace	Čerpání dotací, které zajistí finanční pomoc členským zemím.
Suverenita	Snaha o udržení národní suverenity.
Národní zájem	Snaha o prosazování národních zájmů v EU.
Sociální rozdíl	Strach z prohlubování sociálních rozdílů mezi občany ČR.
Sociální spravedlnost	Každý občan by měl mít stejné příležitosti a nikdo by neměl být upřednostňován na úkor druhých.
Spolupráce	Členské státy by mezi sebou měly spolupracovat a navzájem si pomáhat.
Životní podmínky	Snaha o vyrovnání životních podmínek s ostatními členskými státy EU a zároveň strach o jejich zhoršení.
Nezaměstnanost	Obavy z rostoucí nezaměstnanosti kvůli normám a kvótám ze strany EU.
Chudoba	Strach z rostoucí chudoby kvůli nerovnoměrnému rozdělování evropských zdrojů.
Školství	Podpora projektů typu Erasmus+.
Euro	Debata o společné měně a podmínkách jejího přijetí.
Stabilita měny	Stabilita české koruny.
Růst cen	Obavy ze skokového růstu cen bez navyšování mezd občanů.
NATO	Kritika agresivní politiky NATO a členství ČR v této organizaci společně s propojováním EU a NATO.
Mír	Prosazování mírové Evropy bez zbytečných vojenských zásahů.
Obrana	Snaha o vybudování obranné platformy.
Migrace	Snaha regulovat mezinárodní migraci s ohledem na dodržování lidských práv.
Kvóty	Kritika kvót na přerozdělování migrantů.
Bezpečí	Snaha o budování evropské bezpečnosti namísto členství v NATO.
Demokratizace	Prosazování demokratizace evropských institucí.
Posílení pravomocí	Posílení pravomocí Evropského parlamentu a národních parlamentů členských států namísto centralizace moci.

Nadřazování	Snaha o prosazování rovnoprávných vztahů mezi členskými státy a kritika nadřazenosti některých zemí.
Mocenské elity	Kritika mocenských elit, které si uzurpují moc a znevýhodňují tak ostatní členské státy.
Centralizace moci	Kritika Evropské komise, která centralizuje moc a je tak vzdálená požadavkům českých občanů.
Byrokracie	Kritika přílišné byrokracie při rozhodovacích procesech.
Zjednodušení	Snaha o zjednodušení evropského práva.
Transparentnost	Kritika malé transparentnosti při rozhodovacích procesech.

6.3 Hledání témat

V této fázi je hlavním úkolem uspořádat vygenerované kódy z programů do souhrnných témat. Je velmi důležité důkladně promyslet, do kterých témat přijde jaký kód. Hlavní roli zde hraje vybrané téma výzkumné otázky. Abych získala výše zmíněné kódy musela jsem si nejprve vypsát všechny pasáže z volebních programů, které byly zaměřené na evropskou integraci. Následně jsem hledala společné jmenovatele jednotlivých výroků a třídila je do skupin. Všimla jsem si opakujících se slov či slovních spojení a tvořila tak první kódy. Následně jsem si kontrolovala výskyt konkrétních slov pomocí vyhledávání přímo v programu Word.

Pro lepší přehlednost jsem i v této fázi vytvořila tabulku, do které jsem rozřídila kódy k jednotlivým tématům. Celkem jsem vytyčila šest témat. Snažila jsem se, aby vybraná témata odrážela jak volební programy do Evropského parlamentu, tak ty do Poslanecké sněmovny a tím i priority KSČM, které do značné míry reflektují obecné rysy levicových stran.

Tabulka 9 Vytváření témat

Téma	Kód
Národní stát	vzájemně výhodné dotace suverenita národní zájem

Sociální politika	sociální rozdíl sociální spravedlnost spolupráce životní podmínky nezaměstnanost chudoba školství
Měnová politika	euro stabilita měny růst cen
Zahraniční a bezpečnostní politika	NATO mír obrana migrace kvóty bezpečí
Demokratický deficit	demokratizace posílení pravomocí nadřazování mocenské elity centralizace moci
Byrokratičnost	byrokracie zjednodušení transparentnost

6.4 Revize témat a kódů

Tato fáze slouží k přezkoumání vytyčených témat a kódů. Během analýzy jsem se striktně držela postupu, který popsaly Braun a Clarke (2006). Dle jejich názoru je pro co nejlepší výsledek nutné podstoupit dvoufázové přezkoumání dat.

Znovu jsem tedy důkladně přečetla volební programy KSČM do EP a do PS v časovém rozmezí 1998 až 2019 a provedla několik úprav. Prvním

tématem je *národní stát*. Původně v něm byly zahrnutý tyto kódy: vzájemně výhodné, dotace, suverenita a národní zájem. Z původních čtyř kódů jsou po přezkoumání pouze dva a to: suverenita a národní zájem. Kód vzájemně výhodné, který měl představovat výroky, které ve členství ČR v EU viděly vzájemnou výhodu, jsem nakonec zařadila pod kód národní zájem, který představuje snahu o prosazování národního zájmu ČR v EU tak, aby pro nás bylo členství v EU výhodné a přínosné a tudíž by se tyto dva kódy vzájemně překrývaly. To samé platí i o kódu dotace, který představoval postoj k čerpání dotací a finanční pomoci členskými zeměmi, což lze zařadit právě pod kód národní zájem, jelikož je to jeden z pozitivních faktorů, který KSČM shledává na členství ČR v EU. Kód suverenita zůstal beze změny a jedná se tedy o snahu o udržení národní suverenity.

Téma *sociální politika* jsem taktéž zredukovala a to na tři kódy - sociální rozdíl, životní podmínky a školství. První kód nazvaný sociální rozdíl označuje strach z prohlubování sociálních rozdílů mezi občany ČR a spolu s tím i kritiku sociální nespravedlnosti. Došlo tedy ke spojení dvou kódů v jeden, jelikož šlo o velmi podobný význam a výroky v programech se navzájem překrývaly. Kód s názvem životní podmínky představuje snahu o vyrovnání životních podmínek s ostatními členskými státy EU a zároveň strach o jejich zhoršení a prohloubení chudoby či nezaměstnanosti. Kód spolupráce jsem vyřadila úplně, jelikož mi po opětovném přezkoumání nepřišel kompatibilní z daným tématem a tato skutečnost se týkala i kódu sociální spravedlnost. Kód školství je promítnut hlavně v podpoře programu Erasmus+.

Měnová politika je v pořadí třetím tématem. Byl zde ponechán kód euro, který označuje debatu o společné měně a podmínkách jejího přijetí a s tím i snahu o vyvolání referenda na toto téma. Růst cen a stabilitu měny jsem dala pod kód s názvem finanční stabilita, který představuje obavy o stabilitu české koruny a skokové růsty cen bez navyšování mezd občanů.

Čtvrté vytyčené téma nese název *zahraniční a bezpečnostní politika*. Počet kódů jsem zredukovala z původních šesti na tři. Prvním kódem je NATO, který odráží kritiku agresivní politiky NATO a členství ČR v této

organizaci společně s propojováním EU a NATO. Kód migrace představuje snahu o regulaci mezinárodní migrace s ohledem na dodržování lidských práv. Kód kvóty jsem nakonec včlenila pod migraci, jelikož se jedná o kritiku kvót na přerozdělování migrantů. Do posledního kódu s názvem obrana jsem zařadila i obsah kódů mír a bezpečí. Souhrnně jde tedy o snahu vybudovat obrannou platformu namísto členství v NATO a společně s tím podpořit mírovou Evropu bez zbytečných vojenských zásahů.

Předposledním tématem je *demokratický deficit*. Zde jsem počet kódů zredukovala na polovinu a to z šesti kódů na tři. Prvním kódem, který zůstal nezměněn, je demokratizace, což představuje prosazování demokratizace evropských institucí. Dalším z kódů je nadřazenost, který jsem spojila s mocenskými elitami. Jedná se tedy o kritiku nadřazenosti mocenských elit, které si uzurpují moc a znevýhodňují tak ostatní členské státy, které to tak dostávají do nespravedlivé situace. Posledním kódem je posílení pravomocí, do kterého jsem přidala centralizaci moci. Kód představuje snahu o posílení pravomocí Evropského parlamentu a národních parlamentů členských států namísto centralizace moci.

V posledním tématu jsem ponechala kód byrokracie a zjednodušení. Byrokracie představuje kritiku přílišné byrokracie při rozhodovacích procesech společně s malou transparentností, což byl kód, který jsem nakonec zrušila a zařadila ho pod byrokracii. Kódem zjednodušení se má na mysli snaha o zjednodušení evropského práva.

Pro větší přehlednost jsem znovu vytvořila tabulku s revidovanými kódy a významy.

Tabulka 10 Přehled revidovaných kódů a jejich významy

Kód	Význam
Suverenita	Snaha o udržení národní suverenity.
Národní zájem	Snaha o prosazování národního zájmu ČR v EU, tak, aby pro nás bylo členství v EU výhodné a přínosné.

Sociální rozdíl	Strach z prohlubování sociálních rozdílů mezi občany ČR a kritika sociální nespravedlnosti.
Životní podmínky	Snaha o vyrovnání životních podmínek s ostatními členskými státy EU a zároveň i strach o jejich zhoršení a prohloubení chudoby a nezaměstnanosti.
Školství	Podpora projektů typu Erasmus+.
Euro	Debata o společné měně a podmínkách jejího přijetí. Snaha o vyvolání referenda.
Finanční stabilita	Obavy o stabilitu české koruny a skokového růstu cen bez navýšování mezd občanů.
NATO	Kritika agresivní politiky NATO a členství ČR v této organizaci společně s propojováním EU a NATO.
Migrace	Snaha o regulaci mezinárodní migrace s ohledem na dodržování lidských práv a kritika kvót na jejich přerozdělování.
Obrana	Snaha o vybudování obranné platformy namísto členství v NATO a společně s tím podpořit mírovou Evropu bez zbytečných vojenských zásahů.
Demokratizace	Prosazování demokratizace evropských institucí.
Nadřazenost	Kritika nadřazenosti mocenských elit, které si uzurpují moc a znevýhodňují tak ostatní členské státy, které to dostává do nespravedlivé situace.
Posílení role	Snaha o posílení pravomocí Evropského parlamentu a národních parlamentů členských států namísto centralizace moci.
Byrokracie	Kritika přílišné byrokracie při rozhodovacích procesech společně s malou transparentností.
Zjednodušení	Snaha o zjednodušení evropského práva

Následně jsem nově vytvořené kódy znovu seskupila do vytvořených témat, které na rozdíl od kódů neprošly změnou a stále se tak jedná o šest témat.

Tabulka 11 Revidovaná témata s kódy

Téma	Kód
Národní stát	suverenita národní zájem
Sociální politika	sociální rozdíl životní podmínky školství
Měnová politika	euro stabilita měny
Zahraniční a bezpečnostní politika	NATO migrace obrana
Demokratický deficit	demokratizace nadřazenost posílení role
Byrokratičnost	byrokracie zjednodušení

6.5 Definování a pojmenování témat

Po přezkoumání a následném zrevidování jsem daná témata definovala. Jak jsem již zmínila, tak se celý proces drží postupu od Braun a Clarke (2006) a podle nich jsem hledala podstatu a obsah jednotlivých témat. Zaměřila jsem se také na provázanost a společné jmenovatele, které témata propojují a dávají jim ucelenější rámec. Nyní si všech šest témat představíme.

6.5.1 Národní stát

První vytvořené téma nese název *národní stát*. Pro KSČM, jako levicově zaměřenou stranu, je jedním z hlavních pilířů kritiky tzv. snaha o zničení autonomie národních států. Do tohoto tématu jsem tedy zařadila kód suverenita a národní zájem, které představují snahu o udržení národní

suverenity a prosazování národního zájmů ČR v EU tak, aby pro nás bylo členství v EU výhodné a přínosné. V programu do EP z roku 2004 doslova píše: „*Vždy jsme podporovali integrační proces a požadovali využití jeho přínosů pro ČR*“ (KSČM 2004). Ve volebním programu do EP z roku 2014 zmiňují, že nepřipustí zneužití politiky tzv. euroregionů k narušování územní celistvosti jednotlivých zemí, což souvisí s kódem suverenity (KSČM 2014).

6.5.2 Sociální politika

Sociální politika je velmi důležité téma pro tuto stranu, jelikož se jedná o jeden z hlavních rysů jejich programů. Celkem jsem do tohoto tématu začlenila tři kódy: sociální rozdíl, životní podmínky a školství. Sociální rozdíl reflektuje strach z prohlubování sociálních rozdílů mezi občany ČR a kritiku sociální nespravedlnosti. Ve volebním programu do EP z roku 2009 doslova píše: „*Jsmo proti omezování sociálních, odborářských a zaměstnaneckých práv a prohlubování sociálních rozdílů*“ (KSČM 2009). Životní podmínky představují druhý kód, který reflektuje snahu o vyrovnaní životních podmínek s ostatními členskými státy EU a zároveň s tím i strach o jejich zhoršení a prohloubení chudoby a nezaměstnanosti. Ve volebním programu do PS z roku 2002 zdůrazňují, že požadují „*zachování životních zájmů občanů ČR v podmínkách globalizace a evropské integrace (...)*“ (KSČM 2002). Posledním kódem je školství, které je v programech skloňováno hlavně v souvislosti s projektem Erasmus+. Prosazují, aby bylo umožněno studentům ze všech sociálních vrstev v rámci programu Erasmus+ i ostatním mladým lidem cestou nových programů možnost výměnných pobytů (KSČM 2019).

6.5.3 Měnová politika

Čtvrtým tématem je *měnová politika*, která představuje další významnou oblast. K tomuto tématu jsem přiřadila dva kódy: euro a finanční stabilitu. Euro obsahuje debatu o společné měně a podmínkách jejího přijetí společně se snahou o vyvolání referenda. Ve volebním programu do PS z roku 2006 zdůrazňují, že „*Přechod na euro by neměl být na úkor sociální a hospodářské stability země*“ (KSČM 2006). Kód finanční stabilita zahrnuje obavy o stabilitu české koruny a skokového růstu cen bez navyšování mezd občanů ČR. Ve volebním programu do PS z roku 2002 píše, že chtějí „*jako*

prioritní při rozhodování o vstupu do EU prosazovat podmínku, že tento krok nepovede v ČR k náhlému a plošnému růstu cen, který by nebyl doprovázen odpovídajícím růstem příjmů obyvatel“ (KSČM 2002).

6.5.4 Zahraniční a bezpečnostní politika

Pro téma *zahraniční a bezpečnostní politika* budu analyzovat tvrzení týkající se NATO, migrace a obrany. Kód NATO je hlavně o kritice agresivní politiky a členství ČR v této organizaci společně s propojováním EU a NATO. Ve volebním programu do EP z roku 2009 doslova píše, že „*KSČM odmítá agresivní politiku NATO a rozpoutávání lokálních válek v zájmu USA*“ (KSČM 2009). Migrace obsahuje snahu o regulaci mezinárodní migrace s ohledem na dodržování lidských práv a kritiku kvót na jejich přerozdělování. Ve volebním programu do EP z roku 2019 dokonce píše, že se Unie potřebuje zbavit politiků, kteří zavedli Evropu na scestí svou válečnickou politikou a nesou tak odpovědnost za vzednutí migrační vlny (KSČM 2019). Posledním kódem v tomto tématu je obrana. Ta představuje snahu o vybudování obranné platformy namísto členství v NATO a společně s tím snahu podpořit mírovou Evropu bez zbytečných vojenských zásahů. Ve volebním programu do PS z roku 2013 projevují snahu o „*Překonání agresivních bezpečnostních bloků a prosazování modernější, kolektivní celoevropské organizace bezpečnosti*“ (KSČM 2013).

6.5.5 Demokratický deficit

Dalším z témat, které se promítá i v bodech levicové kritiky je *demokratický deficit*. Zde jsem vytvořila kódy demokratizace, nadřazenost a posílení role. Demokratizace představuje prosazování demokratizace evropských institucí společně s kritikou demokratického deficitu. V prvním volebním programu do EP přímo uvádějí: „*Budeme prosazovat demokratizaci evropských institucí tak, aby se postupně snižovala současná rozdílnost v míře možnosti ovlivnit rozhodování mezi centrem řízení EU, občany i parlamenty členských zemí zejména nově přistupujících*“ (KSČM 2004). Druhým kódem je nadřazenost. Pod tímto pojmem si lze představit kritiku nadřazenosti mocenských elit, které si uzurpují moc a znevýhodňují tak ostatní členské státy, které to dostává do nespravedlivé situace. Ve volebním programu do EP z roku 2014 píše: „*Zmatek a nejistota se promítly*

i do evropského integračního projektu, který měl být projektem míru a společenského pokroku. Byl však uzurpován pravicovými mocenskými elitami a finančními kruhy“ (KSČM 2014). Posledním zařazeným kódem je posílení role. Jedná se o snahu posílit pravomoci Evropského parlamentu a národních parlamentů členských států namísto centralizace moci. V programu do PS z roku 2017 prosazují „zavedení legislativní iniciativy Evropského parlamentu jako evropského orgánu voleného občany, posílení role evropské občanské iniciativy“ (KSČM 2017).

6.5.6 Byrokratičnost

Posledním tématem je *byrokratičnost*. Zde jsem vytvořila pouze dva kódy a to byrokracii a zjednodušení. Jde o kritiku přílišné byrokracie při rozhodovacích procesech společně s malou transparentností a zbytečnou komplikovaností. V programu do PS z roku 2017 se svým voličům zavazují, že omezí přebujelou národní i bruselskou byrokracii (KSČM 2017). Prosazují také zjednodušení evropského práva.

6.6 Výsledky

U každého z vymezených témat chronologicky představím postoj KSČM a jakým způsobem reflektují své názory ve volebních programech. Představeno bude tedy celkem šest témat a časové rozpětí bude od roku 1998 až do roku 2019, kdy proběhly poslední volby do Evropského parlamentu.

6.6.1 Národní stát

V prvním zkoumaném volebním programu z roku 1998 do Poslanecké sněmovny jsou patrné obavy ze ztráty národní suverenity. Jedná se o časové období, které předcházelo vstupu ČR do EU a tak se o evropské integraci jako takové v tomto programu zmiňují spíše okrajově v kapitole s názvem „*Vstup do Evropy ano, ale na demokratickém základě*“. Svým voličům slibují, že budou „*Rozvíjet základy naší státní suverenity a národní existence.*“ a společně s tím požadují změnu charakteru evropské integrace v takovém měřítku, které národní suverenitu členských států bude tolerovat (KSČM 1998).

Ve volebním programu do PS nazvaným „*S lidmi pro lidi*“ z roku 2002 se národnímu zájmu věnují v kapitole „*Národní zájem prosadíme jen v bezpečném světě*“. Zde si kladou za cíl v procesu vyjednávání o případném vstupu do EU uplatňovat český národní zájem. Z jejich rétoriky je patrné, že EU zcela nevěří a důrazně svým voličům dávají najevo, že jejich zájmy budou hájit (KSČM 2002).

V prvním volebním programu do Evropského parlamentu z roku 2004 je znát, že si jsou vědomi výhod, které ze členství ČR v EU plynou. Hned v úvodu celého programu doslova píší: „*Vždy jsme podporovali integrační proces a požadovali využití jeho přínosů pro ČR.*“ Následně však dodávají: „*Zároveň jsme vždy upozorňovali na rozpornost tohoto procesu včetně omezení dané jeho kapitalistickým obsahem*“ (KSČM 2004).

Ve volebním programu do PS z roku 2006, který byl jako první tvořen po uplynutí nějakého času v EU kritizují euroregiony, které dle jejich slov „*nesmí být nástrojem rozpadu jednotného státu, ale naopak prostředkem k účinné komunikaci mezi občany demokratické Evropy*“ (KSČM 2006).

V roce 2014 se KSČM ve volebním programu do EP pasuje na stranu podporující objektivní procesy vzájemně výhodné integrace, která přispěje k prosazení vyšší úrovně sociálních, ekonomických, kulturních práv občanů i mírového vývoje. Poukazují na nedostatky ve využívání peněz z fondů EU a přejí si jejich lepší zapojení. Jako nepřijatelné vnímají zneužití politiky tzv. euroregionů k narušování územní celistvosti jednotlivých zemí a tím i ztráty suverenity (KSČM 2014).

V posledním volebním programu do PS požadují, aby EU respektovala zájmy ČR a zařadila je do své politiky a neprosazovala pouze zájmy tzv. elit (KSČM 2017).

Posledním zanalyzovaným volebním programem je ten z roku 2019 do EP. Členství ČR v EU má pro stranu smysl jen v tom případě, že napomáhá k uskutečňování českých národních zájmů. To je však možné jen jako společenství suverénních států, kterou EU musí obnovit. Prosazují posílení role národních států a občanů a společně s tím chtějí navrátit členským státům právo veta (KSČM 2019).

6.6.1.1 *Souhrn výsledků a přiřazení typologie*

Strana se v roce 1998 nestaví proti myšlence evropské integrace, ale požaduje změnu charakteru evropské integrace, což odpovídá kategorii euroskeptických stran z typologie od Kopeckého a Muddeho, kde strany podporují evropskou integraci, ale ne v její současné podobě. Podobné rysy má i jejich postoj v roce 2002. V prvním volebním programu do EP z roku 2004 se poprvé projevuje, že jsi jsou vědomi výhod plynoucích ze členství ČR v EU, ale vnímají jistou omezenost danou kapitalistickým obsahem. Tento postoj vystihuje typ eurogovernmentalisté od Kanioka, kde jsou si strany vědomy výhod, ale zároveň vnímají určité limity ve fungování EU. V roce 2006 kritizují současnou podobu evropské integrace, což odpovídá opět typu euroskeptických stran. V předposledním programu do EP z roku 2014 podporují výhodnou integraci, ale znovu poukazují na nedostatky. Jedná se tedy opět o eurogovernmentalisty. V posledním volebním programu do PS z roku 2017 kritizují nedostatečné respektování zájmů členských zemí a požaduje změnu, což odráží definice euroskeptických stran. V posledním analyzovaném roce opět požadují změnu fungování a reformu týkající se navrácení práva veta členským zemím, což odráží typ reformistů od Flooda a Usherwooda. Reformisté podporují integraci, ale uvědomují si chyby z minulosti a usilují o jejich nápravu.

6.6.2 Sociální politika

V programu nazvaném „*Jiní o lidem, my s lidmi*“ do PS z roku 1998 se stejně jako u tématu národní zájem vyjadřují pouze v kapitole „*Vstup do Evropy ano, ale na demokratickém základě*“. Požadují Evropu sociálních jistot, kultury a vzdělanosti a společně s tím i změnu charakteru evropské integrace a prosazení sociálně spravedlivého evropského sjednocovacího procesu bez sociálních obětí (KSČM 1998).

Ve volebním programu do PS z roku 2002 se tématem sociální politiky zabývají pouze okrajově a to v kapitole nazvané „*Národní zájem prosadíme jen v bezpečném světě*“. Prosazují zachování životních zájmů občanů ČR v podmínkách globalizace a evropské integrace a jako prioritní při rozhodování o vstupu ČR do EU prosazují podmínku, že členství

nepovede k výraznému zhoršení sociální situace většiny obyvatel (KSČM 2002).

V prvním volebním programu do Evropského parlamentu v roce 2004 podporuje strana opatření EU proti chudobě a sociálnímu vyloučení a vytvoření Výborů regionů a Sociálního hospodářského výboru. Zároveň se chtějí aktivně zapojit do působení Evropského sociálního fóra. V této oblasti je patrné, že KSČM členství ČR v EU vidí jako potenciál pro lepší prosazování svých socialistických zájmů a v dlouhodobé perspektivě jim to pomůže s větší socializací (KSČM 2004).

Volební program do PS z roku 2006 sociální politice nevěnuje tolik prostoru, co předešlé programy. Pouze se zmiňují o podpoře evropského vysokoškolského prostoru a v členství ČR v EU vidí perspektivu v konceptu socializace Evropy (KSČM 2006).

Ve druhém volebním programu do EP z roku 2009 KSČM vnímají zhoršení životních podmínek společně s prohlubováním sociálních rozdílů se vstupem ČR do EU (KSČM 2009).

V roce 2013 se ve volebním programu do PS zabývají pouze podporou veřejné diskuse o evropské iniciativě, která by měla vést k uspokojení materiálních potřeb a důstojný život všech občanů EU (KSČM 2013).

V pořadí již třetím volebním programu do EP z roku 2014 se KSČM pouští do mnohem větší kritiky. Upozorňují na sílící regionální a sociální rozdíly a stále usilují o Evropu sociální a socializující. Lobují za aktivnější bránění sociálnímu dumpingu a jejich prioritou zůstává řešení problémů nezaměstnanosti, chudoby a společenského vyčlenění. Prosazují také lepší využití Evropského sociálního fondu (KSČM 2014).

Poslední volební program do EP z roku 2019 je velmi kritický k fungování sociální politiky. Označuje jí za špatnou a jedná se podle nich o jeden z faktorů, který nese vinu za krizi Evropské unie. Odsuzují hlavně rostoucí sociální rozdíly napříč členskými státy a k tomu neúměrné ceny zboží a služeb. Prosazují posílení sociálních fondů a fondů soudržnosti, které

mají za cíl vyrovnání sociálních rozdílů. Jako důkaz špatné sociální politiky uvádějí nízkou porodnost v EU (KSČM 2019).

6.6.2.1 *Souhrn výsledků a přiřazení typologie*

V roce 1998 požadovala strana změnu charakteru evropské integrace s ohledem na sociálně spravedlivé sjednocování bez sociálních obětí, což lze přiřadit k euroskeptickému typu stran, který sice podporuje evropskou integraci, ale ne v takové podobě, v jaké ji provádí EU. V dalším programu z roku 2002 strana pouze prosazuje zachování životních zájmů občanů v podmínkách evropské integrace a k samotné myšlence se nevyjadřuje jakkoliv kriticky. V prvním volebním programu do EP strana podporuje iniciativu EU v řešení sociálních otázek a vidí v tom potenciál pro lepší prosazování svých socialistických zájmů, což lze charakterizovat pomocí kategorie europeanisté od Contiho a Verzichelliho. Ti vnímají evropskou integraci spíše jako nástroj k naplňování stranických zájmů. To samé platí i v roce 2006, kdy znovu uvádějí, že vidí velkou perspektivu v konceptu socializace Evropy. Vlnu kritiky, kterou přinesl program z roku 2009 lze do určité míry spojovat i s ekonomickou krizí, která udeřila na podzim roku 2008. Strana vnímala prohlubování sociálních rozdílů a zhoršení životních podmínek, což lze spojit s typem měkkého euroskepticismu od Taggarta a Szczerbiaka. V roce 2013 se kritika utišila, ale následující rok opět zesílila a strana kritizovala rostoucí sociální rozdíly a spolu s tím i špatné využívání Evropského sociálního fondu, což lze přiřadit ke kategorii euroskeptických stran od Kopeckého a Muddeho. Poslední zkoumaný rok pokračuje na kritické vlně, kdy strana označuje sociální politiku za špatnou a odsuzuje hlavně rostoucí sociální rozdíly. Opět bych se zde přiklonila k typu euroskeptických stran.

6.6.3 Měnová politika

Ve volebním programu do Poslanecké sněmovny z roku 2002 vnímají jako prioritní při rozhodování o vstupu do EU prosazovat podmínku, že tento krok nepovede v ČR k náhlému a plošnému růstu cen, který by nebyl doprovázen odpovídajícím růstem příjmů obyvatel. (KSČM 2002).

První volební program do Evropského parlamentu z roku 2004 se jen okrajově věnuje měnové politice. KSČM prosazuje „*revidování tzv. Paktu stability v oblasti veřejných rozpočtů a financování projektů v rámci EU, strategii přechodu na euro pak podmínit řešením problémů a nerovnováh v národním hospodářství i ve vnějších ekonomických vztazích*“ (KSČM 2004).

Volební program do PS z roku 2006 se zabývá přijetím eura a měnové unii. KSČM EMU podporuje, ale přechod na euro by podle nich neměl být na úkor sociální a hospodářské stability země (KSČM 2006).

Ve volebním programu z roku 2014 do EP strana prosazuje jednotný rámec finančního systému v Evropě, který bude respektovat rozpočtovou moc národních parlamentů a bude omezovat daňový dumping. Přejí si demokratickou kontrolu Evropské centrální banky, která bude důsledně dohlížet na stabilitu měny.

V posledním zkoumaném volebním programu do EP z roku 2019 odmítají stanovení termínu přijetí společné měny a prosazují rozhodnutí na základě referenda (KSČM 2019).

6.6.3.1 Souhrn výsledků a přiřazení typologií

První zmínka o tomto tématu proběhla až v roce 2002, kdy jako prioritní při vstupu ČR do EU vnímali prosazování podmínky, že tento krok nepovede k plošnému růstu cen. O dva roky později již požadují revidování tzv. Paktu stability a prosazují, aby přechod na euro byl podmíněn řešením problémů a nerovnováh v národním hospodářství. Tento postoj spadá do kategorie reformistů od Flooda a Usherwooda, kteří podporují integraci, ale uvědomují si chyby a usilují o jejich nápravu. V roce 2006 KSČM podporuje EMU, ale přechod na euro by dle jejich názoru neměl být na úkor stability země. Projevují se zde znaky euroskeptických stran. O několik let později v roce 2014 stále prosazují jednotný rámec finančního systému v Evropě, ale uvědomují si určité nedostatky a přejí si jejich odstranění pomocí demokratické kontroly. Opět se jedná o typ euroskeptických stran, který přetrvává i v posledním zkoumaném roce, kdy odmítají stanovení termínu přijetí společné měny a místo toho prosazují rozhodnutí na základě referenda.

6.6.4 Zahraniční a bezpečnostní politika

Téma zahraniční a bezpečnostní politiky je v programu do PS z roku 1998 obsaženo v kapitole s názvem „*Pevné místo ČR v Evropě a ve světě, bezpečný domov – otevřený svět*“. Poměrně velkou část věnují kritice NATO a vstup do této organizace nepovažují za způsob zajištění bezpečnosti ČR, který by odpovídal dlouhodobým zájmům (KSČM 1998). Namísto toho podporují přijetí Evropské bezpečnostní charty a dávají přednost širšímu systému kolektivní bezpečnosti, kde se bude mír zajišťovat především diplomatickými a ekonomickými prostředky (KSČM 1998).

V kapitole „*Národní zájem prosadíme jen v bezpečném světě*“ z volebního programu do PS z roku 2002 se z velké části věnují kritice NATO. Jejich dlouhodobým cílem je rozpuštění této organizace a nahrazení kolektivními strukturami bezpečnosti (KSČM 2002).

Zahraniční a bezpečnostní politika je ve volebním programu do EP v roce 2004, tak jako v předchozích programech, zaměřena převážně na kritiku NATO. Na místo toho stále podporují společnou evropskou politiku míru a odmítají válku jako prostředek řešení konfliktů (KSČM 2004).

Tomuto tématu se ve volebním programu do PS z roku 2006 věnují ve speciální kapitole nazvané „*Svět míru a bezpečí*“. Nadále odmítají agresivní politiku NATO a přejí si pozastavení členství ČR. Namísto toho prosazují, aby v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky EU vycházely členské státy z mezinárodního práva a vzájemného respektování všech účastníků (KSČM 2006).

Ani ve druhém volebním programu do EP z roku 2009 se vztah KSČM k NATO a obraně takřka nemění. Stále odmítají agresivní politiku této organizace a místo toho prosazují, aby byla evropská bezpečnost budovaná jako obranná platforma a nepodřizovala se zájmům cizích velmocí (KSČM 2009).

Volební program do PS z roku 2010 opět kritizuje fungování NATO a hlavním cílem strany je tak zastavit členství ČR v této organizaci. Dle jejich názoru NATO doslova „*poškozuje ve světě mír, lidská práva a demokracii*“ (KSČM 2010).

Ve volebním programu do PS z roku 2013 se tomuto tématu věnují v kapitole s názvem „*Ano světu, ne zbraním*“. Téma se od roku 1998 téměř nezměnilo. Opět je tu poměrně velká část věnovaná kritice NATO s cílem vystoupení ČR z jeho vojenských struktur. Prosazují modernější, kolektivní celoevropskou organizaci bezpečnosti namísto agresivních bezpečnostních bloků (KSČM 2013).

V roce 2014 se ve volebním programu do EP kritika NATO promíchává s tématem migrace. Strana je pro regulaci mezinárodní migrace s ohledem na dodržování lidských práv. Stále stojí za ukončením členství v NATO a prosazují lepší pojetí kolektivní bezpečnosti Evropy (KSČM 2014).

V programu z roku 2017 se promítla migrační krize, která zasáhla státy EU a to hlavně ohledně kvót na přerozdělování migrantů. KSČM kritizuje přístup EU k této krizi a prosazuje řešení příčin přímo na místě společně s humanitární pomocí všem potřebným. Je zde stále přítomna kritika členství ČR v NATO, ostatně tak jako ve všech předešlých programech (KSČM 2017).

V posledním volebním programu do EP z roku 2019 se tak, jako v předešlém, objevuje kritika NATO a jeho propojování s EU. Ohledně tématu migrace je patrný sílící odpor a to hlavně v souvislosti s kvótami na přerozdělování migrantů. V návaznosti na tyto problémy se domnívají, že se EU potácí ve vážné krizi (KSČM 2019).

6.6.4.1 Souhrn výsledků a přiřazení typologií

Kritika úzké spolupráce NATO a EU spojuje všechny volební programy, které jsem analyzovala. KSČM si přeje vystoupení ČR z těchto vojenských struktur a politiku NATO označuje za agresivní. Namísto toho podporují přijetí Evropské bezpečnostní charty a upřednostňují širší systém kolektivní bezpečnosti. Jelikož se jedná o neměnný postoj, mohu souhrnně konstatovat, že se jedná o typ euroskeptických stran, které jsou charakteristické svou podporou evropské integrace, ale ne v současné podobě a požadují změnu nastavení fungování. V roce 2017 se do tohoto tématu promítla migrační krize a KSČM kritizovala přístup EU a kvóty na

přerozdělování migrantů a tento postoj zesílil v posledním programu do EP, kdy dali téma migrace do paralely s krizí celé EU. Strana sice neodmítá migranty, ale prosazuje změnu v řešení této problematiky. Opět se tedy jedná euroskeptický typ stran.

6.6.5 Demokratický deficit

Tomuto tématu věnovala strana v programu do PS z roku 1998 prostor v kapitole „*Vstup do Evropy ano, ale na demokratickém základě*“. Podporují integraci Evropy, ale pouze na rovnoprávných a demokratických základech. Mají obavy, že ČR, jakožto menší stát, bude pro silnější země jen trh otevřený pro jejich přebytky a zdroj laciné pracovní síly a odmítají jim podřizovat své zájmy (KSČM 1998).

Ve volebním programu do PS z roku 2002 se věnují obavám o nerovnoprávném postavení ČR v EU. Z toho důvodu píší, že budou „*usilovat o změnu podmínek, na jejichž základě by naše případné členství v EU nebylo několik let po vstupu rovnocenné s členstvím současných zemí EU*“ a přejí si znovu podrobně prozkoumat výsledky jednání o přistoupení ČR k EU (KSČM 2002).

V prvním programu do EP z roku 2004 doslova píší: „*Nyní je našim úkolem působit v EU a jeho strukturách tak, abychom čelili tendencím nerovnoměrného rozdělování moci a bohatství, které by mohlo navodit skutečnou krizi evropské civilizace.*“ Prosazují tak demokratizaci evropských institucí s cílem snížit současnou rozdílnost v míře možnosti ovlivnit rozhodování mezi centrem řízení EU, občany i parlamenty členských zemí (KSČM 2004).

V roce 2006 se o tématu demokratický deficit ve volebním programu do PS zmiňují v kapitole „*Svět míru a bezpečí*“. Věnují se hlavně otázce rovnoprávného postavení členských zemí v politických institucích EU a kritizují přetrvávající demokratický deficit v politickém rozhodování EU a přejí si jeho odstranění v plném rozsahu (KSČM 2006).

Ve druhém volebním programu do EP z roku 2009 odsuzují nadřazování silnějších států a jejich nátlak. Kritizují také diskriminační podmínky pro nové členské země a to včetně ČR. Zasazují se o rovnoprávnou

unii a prosazují přímou demokracii a společně s tím i silnější kompetence Evropského parlamentu a národních parlamentů (KSČM 2009).

V programu do PS z roku 2010 požaduje strana rovnoprávné postavení ČR společně s ostatními malými státy v rámci EU a zároveň rovnoprávné podmínky pro české zemědělce (KSČM 2010).

V roce 2013 upozorňují ve svém programu do PS na přetrvávající deficit demokracie v politickém rozhodování EU a přejí si jeho okamžité odstranění. Zároveň vnímají nerovnoprávné postavení napříč členskými zeměmi EU a zasazují se o nápravu (KSČM 2013).

V programu do EP z roku 2014 se KSČM pouští do mnohem větší kritiky. Hned z kraje programu kritizují, jakým směrem se EU ubírá a dokonce mluví o hrozně demokracie. Stále prosazuje posílení pravomocí EP, ale zde je to dáno do kontextu s Evropskou komisí, která podle strany příliš centralizuje moc. KSČM také pociťuje nerovnoprávné podmínky pro členské státy a přeje si vyrovnání šancí (KSČM 2014).

V posledním volebním programu z roku 2017 je kritika směřována hlavně na nerovnoprávný přístup a malou roli evropské občanské iniciativy. KSČM proto žádá prosazení zásadních institucionálních změn a posílení volených orgánů (KSČM 2017).

Posledním zkoumaným dokumentem je volební program do EP z roku 2019. Zde je patrná silící kritika fungování EU. Doslova píše: „*Korupční, šedé myši, zákulisní pleticháři či bezskrupulózní kariéristé, kteří Evropskou unii stahují ke dnu a okrádají slušné občany, už musí definitivně skončit.*“ Podporují vytvoření demokratičtější EU, která bude patřit občanům a ne nadnárodním korporacím. Prosazují posílení role občanů, jejich iniciativ a referend (KSČM 2019).

6.6.5.1 Souhrn výsledku a přiřazení typologii

Téma demokratického deficitu se v průřezu let takřka neměnil a strana kritizovala stále ty stejné body. Jednalo se především o kritiku nadřazenosti mocenských elit, které uzurpují moc a znevýhodňují tak ostatní členské státy. Další kritika se pak dotýkala malých pravomocí Evropského parlamentu a

národních parlamentů namísto centralizace moci. V návaznosti na to prosazovali demokratizaci evropských institucí. Nejvíce podobných rysů jsem našla v typu euroskeptických stran od Kopeckého a Muddeho, jelikož evropskou integraci jako takovou nekritizují, ale pouze nesouhlasí se současnou podobou a přejí si změnu.

6.6.6 Byrokratičnost

Ve volebním programu do Evropského parlamentu z roku 2004 se poprvé zmiňují o tématu byrokratičnost. Prosazují v něm v oblasti výkonu společně sdílených pravomocí omezení evropské byrokracie a zároveň s tím i zjednodušení evropského práva (KSČM 2004).

Téma byrokratičnosti jen okrajově zmiňují v programu do Poslanecké sněmovny z roku 2006, kdy striktně odmítají byrokratizaci, která je dle jejich názoru velmi rozsáhlá (KSČM 2006).

Ve druhém volebním programu do EP z roku 2009 opět kritizují „*nekontrolovatelnou byrokracii*“ a poukazují na její růst. Spolu s tím odsuzují neprůhlednost systému rozhodování o společných záležitostech výkonnými orgány EU (KSČM 2009).

V roce 2013 ve volebním programu do PS pouze kritizují a cílevědomě odmítají rozsáhlou byrokratizaci (KSČM 2013).

Ve volebním programu do EP z roku 2014 uvádí, že jedním z klíčových faktorů, proč se evropský integrační projekt zmítá v nejistotě a zmatku jsou evropští byrokratové, kteří EU zdeformovali zevnitř. Usilují tak o zbavení byrokratické zátěže systém na udělování dotací a projednávání projektů do operačních programů a spolu s tím i rychlou a průhlednou administrativu (KSČM 2014).

V posledním volebním programu do PS z roku 2017 pouze slibují svým potencionálním voličům, že omezí „*přebujelou národní i bruselskou byrokracii*“ (KSČM 2017).

Omezení byrokratizace EU a současně kritika nadbytečných nařízení je patrná i v posledním volebním programu do EP z roku 2019. Prosazují

zjednodušení metodiky čerpání dotací EU a odstranění směrnic a norem, které jsou nefunkční (KSČM 2019).

6.6.6.1 Souhrn výsledků a přiřazení typologií

Kritika byrokracie v čase postupně graduje. První zmínka přichází s prvním programem do Evropského parlamentu. Společně s kritikou přílišné byrokracie požadují zjednodušení evropského práva. O dva roky později už téma byrokracie označují za velmi rozsáhlé a v roce 2009 dokonce za nekontrolovatelné. Kritika pokračuje i v roce 2013 a o rok později uvádí, že jedním z klíčových faktorů, proč se evropský integrační projekt zmítá v nejistotě a zmatku jsou právě evropští byrokratové. Změna nepřichází ani v letech 2017 a 2019, kdy byrokracii označují za „přebujelou“ a zasazují se o odstranění směrnic a norem, které jsou nefunkční a zbytečné. I zde se nám projevují charakteristické rysy typu euroskeptických stran od Kopeckého a Muddeho a spolu s tím i měkký euroskepticismus od Taggarta a Szczerbiaka, jejichž definice jsou založené na stejné bázi a tedy negativnímu postoji vůči současnému směřování EU.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat, jakým způsobem se proměnily postoje KSČM v otázce evropské integrace od roku 1998, kdy EU zahájila přístupová jednání až po poslední volby do Evropského parlamentu v roce 2019. Celkově se jednalo o šest volebních programů do Poslanecké sněmovny a čtyři volební programy do Evropského parlamentu.

V teoretické části jsem si vytyčila celkem šest typologií euroskepticismu, abych byla schopná zachytit případnou proměnu strany, ke které by pouze jeden typ nebyl dostačující. Následně jsem popsala základní rysy euroskepticismu u levicových stran, které mi pomohly při tvorbě témat v empirické části. Taktéž jsem uvedla euroskepticismus v ČR v kontextu střední Evropy a to pro lepší pochopení fungování KSČM, jelikož systém, ve kterém strana působí do jisté míry ovlivňuje témata, kterým se strana ve svých volebních programech věnuje. Na závěr jsem shrnula fungování KSČM a popsala dosud provedené výzkumy, které se zabývaly mírou euroskepticismu u této strany.

Proměnu postoje KSČM k evropské integraci jsem zkoumala pomocí tematické analýzy. Po zanalyzování všech volebních programů jsem na základě podobných rysů vytyčila celkem šest témat a 16 kódů. Následně jsem zkoumala jejich proměnu v čase pomocí diachronní analýzy dat a k jednotlivým postojům přiřazovala typy euroskepticismu.

Postoje k určitým tématům se projeví jako velice stabilní. Konkrétně se jedná o téma zahraniční a bezpečnostní politiky, kde kritika úzké spolupráce NATO a EU spojuje všechny volební programy a je takřka beze změny. I v oblasti demokratického deficitu je strana konzistentní a pozornost věnovala pouze nadřazenosti elit a malým pravomocem EP a národních parlamentů. Obdobně je na tom i téma měnové politiky, kde rozebírají pouze přijetí společné měny a kritizují stanovený termín, který by nahradili referendem.

Zajímavé proměny lze pozorovat v tématu národního zájmu, kde došlo k mírné gradaci kritických postojů. Strana již od začátku požadovala změnu charakteru evropské integrace, ale zároveň si uvědomovala výhody plynoucí

ze členství ČR v EU. Na tyto výhody ovšem postupně přestávali poukazovat a od roku 2006 pouze kritizují nastavení EU a požadují okamžitou změnu. Podobně je na tom i téma sociální politiky. Kritika podobných témat je konzistentní, ale od roku 2009 začala nabírat na síle, což je patrné z některých slovních obrátů. To samé platí i o byrokratičnosti. Zpočátku je kritika myšlena spíše jako jakési doporučení a upozornění, že něco není v pořádku. Následně však byrokracii uvádí jako jeden z hlavních faktorů, který zavinil, že se evropský integrační projekt zmítá v krizi.

Obecně však lze říci, že strana své postoje k evropské integraci nezměnila. I přes kritické názory a požadavky na změnu se nejednalo a stále nejedná o politické uskupení, které by striktně odmítalo evropskou integraci. Myšlenky jako takové jsou nakloněny, pouze v některých bodech kritizují směřování EU a realizování některých politik. Tomu odpovídají jak definice euroskeptických stran od Kopeckého a Muddeho, tak revidovaný měkký euroskepticismus od Taggarta a Szczerbiaka. Postupem času definovali chyby, kterých se EU dopustila a požadovali jejich nápravu, což odpovídá typu reformistů z typologie od Flooda a Usherwooda.

Hlavním zjištěním této práce je tedy téměř nemění postoj KSČM k evropské integraci v průběhu 21 let. Při vytyčení výzkumné otázky jsem nečekala, že strana bude během zkoumaného období prosazovat tytéž body, které se až na pár výjimek, kterými je například téma migrace, nezměnily. Dá se tedy říci, že se jedná o politický subjekt, který své voliče ve svých programech nepřekvapí.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

Boyatzis, Richard E. 1998. *Transforming Qualitative Information. Thematic Analysis and Code Development*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Conti, Nicoló. Verzichelli, Luca. 2003. *Party Contestation of the Political Space and the European Issue. Position of Italian Parties (1994-2002)*. Siena: University of Siena.

Erikssen, Erik Oddvar. 2007. *Conceptualising European Public Spheres. Fossum, John Erik – Schlessinger, Philip. The European Union and the Public Sphere. A communicative Space in the Making?* New York: Routledge

Habermas, Jurgen. 1998. *The inclusion of the other: studies in political Theory*. Cambridge: MIT Press.

Habermas, Jurgen. 2013. *K ustavení Evropy*. Praha: Filosofia.

Havlík, Vlastimil. Kaniok, Petr. 2006. *Specifika výzkumu euroskepticismu ve střední Evropě. Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.

Hloušek, Vít. Kopeček, Lubomír. 2010. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada Publishing

Kubát, Michal. 2003. *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán

Marek, Dan. Baun, Michael. 2010. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister and Principal.

Sorensen, Catharina. 2008. *Love me, love me not. A typology of public euroscepticism*. SEI Working Paper.

Spiering, Menno, Robert Harmsen. 2004. *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. New York: Rodopi.

Elektronické zdroje

Aktuálně. 2020. Komunistická strana Čech a Moravy. Dostupné na:

<https://www.aktualne.cz/wiki/politika/politicke-strany/kscm/r~i:wiki:638/>
(22. 3. 2021).

Braun, Virginia. Clarke, Victoria. 2006. *Using thematic analysis in Psychology. Qualitative Research in Psychology*. Dostupné na: <https://uwe-repository.worktribe.com/output/1043060> (9. 6. 2021)

Břicháček, Tomáš. 2008. *Projev Thatcherové, který vzešel do dějin*.

Dostupné na: <http://www.cepin.cz/cze/clanek.php?ID=848> (9. 6. 2021).

Euroskop.cz. Vstup ČR do EU. Dostupné na:

<https://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/> (9. 6. 2021)

Flood, Christopher. Simon, Usherwood. 2005. *Positions, Dispositions, Transitions: A Model of Group Alignment on EU Integration*. Dostupné na: https://www.academia.edu/2312698/Positions_Dispositions_Transitions_A_Model_of_Group_Alignment_on_EU_Integration (9. 6. 2021).

Frízlová, Iveta. Kozlová, Michaela. Málek, Ondřej. Švestka, Jaroslav. 2006.

Vliv evropeizace na české politické strany. Dostupné na:

https://www.iips.cz/userfiles/file/wp_20_vliv_evropeizace.pdf (9. 6. 2021)

Gajdošík, Marek. 2016. *Euroskeptické a euronegativistické strany*

v Evropském parlamentu – vývoj a komparace. Dostupné na:

<https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/24780/1/Euroskepticke%2520a%2520euronegativisticke%2520strany%2520v%2520Evropskem%2520parlamentu.pdf> (9. 6. 2021)

Halikiopoulou, Daphne. Vasilopoulou, Sofia. Nanou, Kyriaki. 2012. *The Paradox of Nationalism: The Common Denominator of Radical Left and Radical Right Euroscepticism*. *European Journal of Political Research* 51, č. 4. 505-512 Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/256006766_The_Paradox_of_Nationalism_The_Common_Denominator_of_Radical_Left_and_Radical_Right_Euroscepticism (9. 6. 2021)

Henderson, Karen. 2001. *Euroscepticism or Europhobia: Opposition attitudes to the EU in the Slovak Republic*. Sussex European Institute.

Dostupné na:

<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-5.pdf&site=266> (9. 6. 2021)

Hromas, Michal. 2016. *Euroskepticismus a Občanská demokratická strana po vstupu České republiky do Evropské unie*. Dostupné na:

<https://theses.cz/id/sfrh7b/STAG85271.pdf> (9. 6. 2021)

Hughes, James. Gwendolyn, Sasse. Claire, Gordon. 2002. *Saying Maybe to the Return To Europe*. *European Union Politics* 3. č. 3. 327-355. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/258136854_Saying_Maybe'_to_the_Return_to_Europe' (9. 6. 2021)

Kaniok, Petr. 2006. *Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: Reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Disertační práce.

Dostupné na: https://is.muni.cz/th/mbl26/Dizertace_Kaniok.pdf (9. 6. 2021)

Kopecký, Petr. Mudde, Cas. 2002. *The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe*. *European Union Politics* 3, č. 3. 298-326. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/249733511_The_Two_Sides_of_EuroscepticismParty_Positions_on_European_Integration_in_East_Central_Europe (9. 6. 2021)

Kopeček, Lubomír. 2004. *Euroskeptici, evropeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat?* *Politologický časopis* 11, č. 3: 240-262.

Dostupné na:

https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2004/3/Polcas_2004_3_pp_240_262.pdf (9. 6. 2021)

Kunštát, D. 2014. *Strana, která neumírá: K příčinám stability volební podpory KSČM*. *Naše společnost* 12 (2), 15-23. Dostupné na:

<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/cvvm/casopis-nase-spolecnost/prehled-clanku/72->

2014-2/1808-strana-ktera-neumira-k-pricinam-stability-volebni-podpory-kscm (9. 6. 2021)

Kunštát, D. 2004. *Veřejná podpora KSČM po roce 1989: historická východiska, politické a sociální souvislosti, perspektivy*. Naše společnost 2, č. 1: 20-25. Dostupné na:

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a148/f28/100033s_Kunstat-kscm.pdf (9. 6. 2021)

Mudde, Cas. 2000. *EU Accession and a New Populist Center-Periphery Cleavage Central and Eastern Europe*. CES Central and Eastern Europe Working Paper 62. Antwerp: University of Antwerp. Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/9271/1/Mudde.pdf> (9. 6. 2021)

Smlouva o Evropské unii. 2012. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF (9. 6. 2021)

Søren Riishøj. 2004. *Europeanisation and Euro-skepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic*. Středoevropské politické studie 6, 4: 1-44

Szczerbiak, Aleks. Taggart, Paul. 200. *Parties, positions and Europe: Euroscepticism in the EU*. Working paper 46, Sussex European Institute (SEI). Dostupné na: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2004/EVS136/um/The_Party_Politics_of_Euroscepticism_in_EU_Member_and_Candidate_States.pdf (9. 6. 2021)

Szczerbiak, Aleks. Taggart, Paul. 2003. *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*. Working paper 69, Sussex European Institute (SEI). Dostupné na: http://aei.pitt.edu/6562/1/001513_1.PDF (9. 6. 2021)

Sledované volební programy

KSČM. 2004. Volební program do Evropského parlamentu

KSČM. 2009. Volební program do Evropského parlamentu

KSČM. 2014. Volební program do Evropského parlamentu

KSČM. 2019. Volební program do Evropského parlamentu

KSČM. 1998. Volební program do Poslanecké sněmovny

KSČM. 2002. Volební program do Poslanecké sněmovny

KSČM. 2006. Volební program do Poslanecké sněmovny

KSČM. 2010. Volební program do Poslanecké sněmovny

KSČM. 2013. Volební program do Poslanecké sněmovny

KSČM. 2017. Volební program do Poslanecké sněmovny

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Znění tvrdého a měkkého euroskepticismu.....	7
Tabulka č. 2: Schéma euroskepticismu podle Kopeckého a Muddeho	9
Tabulka č. 3: Škála europeanismu a euroskepticismu od Contiho a Verzichelliho	10
Tabulka č. 4: Vzestupná tendence euroskepticismu podle Flooda a Usherwooda.....	11
Tabulka č. 5: Typy politických stran podle postoje k evropské integraci podle Kanioka.....	12
Tabulka č. 6: Typologie Sorena Riishoje	14
Tabulka č. 7 Ukázka postupu ve fázi generování kódů	24
Tabulka 8 Přehled kódů a jejich význam	24
Tabulka 9 Vytváření témat.....	26
Tabulka 10 Přehled revidovaných kódu a jejich význam	29
Tabulka 11 Revidovaná témata s kódy	31